

Veronica

18.155

1-2

1939-1940.

PONTICE

IANUARIE 1939

ANUL I

No. I

PONTICE

REVISTĂ LUNARĂ DE ARTĂ ȘI CULTURĂ DOBROGEANĂ

Apare sub patronajul Excelenței Sale
D-LUI N. OTTESCU, REZIDENT REGAL AL ȚINUTULUI MĂRII

MEMBRI FONDATORI:

Alecu Al., Alecu Dan, Belcin Lazăr, Benteoiu I., Cărpinișanu Sever, Cialic Eug., Constantinescu-Mircești, Coriolan Gh., Dimitriu G. L., Dinu Ion, Galaction Craioveanu, Arhiereu, Gherghel Al., Gherontie, Episcop al Tomisului și Durostorului, Lăzărescu Tr., Nicolau Th., General, Papahagi P., Petrescu Valerian, Roman Bonifaciu, Rucăreanu Radu, Sălceanu Gr., Sarry N. C., Șteflea Al., Stoicescu D., Vulcan Scipio.

Inscrisă în registrul de Publicațiuni Periodice al Tribunalului
Constanța Secția I-a, sub No. 14 din 10 Decembrie 1938

Proprietar : AUREL VULPE

Redactor răspunzător : GEORGE DUMA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : Constanța, Strada Scarlat Vărnăv No. 27

Abonamentul anual Lei 300

Pentru Instituții „ 1000

EXEMPLARUL 25 LEI

M. S. REGELE CAROL II al ROMÂNIEI

SUB DOUA INDEMNURI

Ținutul Mării, ca întindere, este cel mai mic dintre toate Ținuturile. Este și cel mai sărac. Bugetul lui nu atinge suma de opt zeci milioane lei. Cutureându-l însă, nu poți să nu ajungi la concluziunea că e unul din cele mai frumoase, poate chiar cel mai frumos.

Pentru acei cari iubesc orizontul larg, cerul albastru sprijinit departe pe linia circulară a zării, farmecul lui e incomparabil. Poezia Bărăganului de care vorbea Odobescu în Falsul lui tratat de Vânătoare, freamătul pădurilor dela Sud, Dunărea și lacurile Dobrogene cu minunea faunei lor, ruinele cetăților romane risipite pe tot întinsul lui ca o dovadă împietrită a latinității pământului acestuia, Marea cea mare a lui Mircea cel Bătrân, cu zările ei nostalgice, cu dorul ei de pribegie, amestecul acesta de Orient, de Occident, de civilizație, de junglă, de străvechi, de ultramodern, dă Ținutului Mării o înfățișare surprinzătoare, ademenitoare, o înfățișare caracteristică pe care cuvântul și imaginile lui nu o pot cuprinde în întregime.

În cadrul acesta pitoresc, expresiunea artei nu putea să nu ia ființă. Ținutul Mării are cântăreții lui băștinași cari au scris până acum, risipindu-se în diverse publicațiuni, are istoricii și arheologii lui, unii localnici, alții veniți din alte părți, atrași de comorile lui arheologice, își are pictorii lui, -Balciul, de pildă, e centrul de întâlnire al celor de aici și al celor veniți din țară, pe litoral, ademeniți de lumina, pitorescul și culoarea locală.

Intr'un asemenea cadru, și cu asemenea elemente, o publicațiune locală, îngrijit tipărită, era mai mult decât necesară. În fermecătorul Ținut al Mării, o revistă ca aceea care apare astăzi, era un imperativ artistic și național. S'au strâns prin urmare laolaltă toți cei de-aci, cari s'au manifestat pe terenul istoric, arheologic, artistic în general, și au fundat «Ponticele» în

amintirea celui dintâi poet care a trăit, a visat și s'a stins pe țărmul Mării noastre.

Revista, astfel cum a fost concepută, va trăi, nu va putea să nu trăiască. Ea s'a născut sub două îndemnuri cari nu pot cunoaște deficiențe. S'a născut sub îndemnul sentimentului de dragoste pentru Cel care prețuește cultura poporului românesc ca pe un tezaur al tuturor, și sub îndemnul unui sentiment estetic național care, odată născut, nu va putea să nu înflorească.

Deși e cel mai mic și cel mai sărac, Ținutul Mării o va sprijini.

Revista «Pontice» va trăi!

Va trăi ca expresie vie a frumuseții și latinității lui!

N. OTTESCU

S O N E T

- Gânduri călătoare -

Catarge albe 'n noapte 'ncremenite
 — Fantome răsărite din genune
 Când strejuesc pe apa de cărbune
 Un șir de negre nave adormite.

La prore doar, încearcă să s'adune
 Un slab mănuchi de raze 'ncolăcite
 In dans de lămpi ce pâlpaie grăbite
 Ca flăcări pe comorile străbune.

Dar din adâncul apei se ridică
 Și 'n suflete pătrunde ca o lamă,
 Un lung fior de ne'nțeleasă frică :

Sunt umbre, gânduri care trec prin vamă
 Și se ațeargă către punțile deșarte
 Să plece 'n zori, cu năvile, departe.

ALEX. GHERGHEL

HERACLEIA

Când m'am hotărît să merg spre Heracleia, toamna mi-a trimis un răvaș. Printre șuvițele de aur împletite în coama unui cais, câteva frunze de chihlimbar se legănau molcom în bătaia soarelui, învăluite într'un șirag de musculițe, ce se pierdeau jucăușe până în vecinătatea unei glicine.

Zborul lor mic și colectiv, se deșira cu un zumzet abia auzit.

Era, prin fereastra casei mele, afară pe aleia de plop, un colț de neînchipuită frumusețe. Un vas antic, de o mărime neobișnuită, se afla tot acoperit cu o plantă acățătoare împodobită cu o puzderie de floricele albe, iar în fața lui un pâlce de zinia multicolore se ofereau soarelui, vesele, candido, cu silueta lor liniară.

Rătăceam, cu privirea unde mă purtau ochii, în văzduhul albastru, împânzit de nori scămoșiți, când o adiere de vânt mi-a strecurat în odaie, o frunză de plop, ruginită, căzută undeva pe parchet, cu un fășait moale.

Toamna era în pârg. De pe câmpuri se adunaseră recoltele și hambarele se umpluseră cu roade nouă, iar în ogrăzile dobrogenești, pătulele cu porumb și glugile de strujeni laolaltă, se adăogau din plin decorului rustic. Cornul abondentei se răsfața în tot locul, printre șurele de paie și căpițele de fân, înmugurit pe câmpurile verzi și ogoarele răscolite sub cormana plugului, pierzându-se în zare și pe sub sinuri de piatră, pe unde pășteau în voie cîrduri de oi.

Poate mi s'a părut mie că în anul acesta, toamna a poposit cu atâta belșug. N'aș îndrăzni să mă confrunt în privința aceasta, nici cu prietenul meu vechi în ale vînătoarei, pădurarul moș Tudor Uzun din

satul Ghiolpunar, căruia i s'au prizărit din pricina secetei de peste an cei câțiva stupi de albine, ne mai având cum culege nectarul din florile câmpului atât de puține, și nici cu lipoveanul cu bărba de Christ din satul Ghindărești, Evdochiu Feclist, care a plutit cu lotca lui pescărească pe Dunăre, timp încheiat de o lună, ca să aducă la punct doar câteva chilograme de cegă.

Nu m'aș încumeta să iau părerea nici altor prieteni de-ai mei, fiindcă știu bine că rodul la vii, nu le-a umplut ploboacele, iar poama a fost pe alocurea strivită năpraznic de grindină, în cit toamna pentru ei nu a fost îndeajuns de dionisiacă.

Oricum aș încerca să justific elanul meu pentru întinderile brune și frunza ruginită, nu voi găsi sprijinitori printre sceptici. Căci atunci când apusurile însângerate sunt propriile noastre răstigniri, determinismul lor nu mai poate avea nici o însemnătate. Fiind robii unei intuiții implacabile, zadarnic freamătă vârfuri de codri și se ofilesc undeva, pe un răzor, în vecinătatea pământului răscolit, sulfina și garofița sălbatecă, fiindcă ele au murit și mai de mult pentru noi. Nu mai avem puterea de înțelegere a permanentului fenomen, a bobocului de trandafir pe jumătate înghețat, cules din îmbrățișarea rece a brumei și adus în odaie ca să moară până a doua zi în glastră.

Mă întreb, totuși, cu gândul pribeag, cum de se irosește viața lui așa repede în ambianța intimă a căldurii din cameră, când acolo, afară, alintat fără prietenia razei de soare, de atâta risipă de vânt, ar mai fi trăit poate multe zile de frig, între mixandre și tufanică?

Nu vreau să-mi descoper sufletul! gol

de simțire, cînd mă găsesc în fața lucrurilor cuprinse de adîncă tăcere, a căror prezență însă este atât de elocventă și plină de măreție, înconjurată de tănuirea vieții care a pulsat odinioară aci, a nimbului de aur profilat cîndva pe frunza moartă acum, sau pe piatra votivă acoperită de lut și de urme ce cu greu se regăsesc în trecut.

La tot pasul simțirea noastră e răscolită profund, dacă face popasuri de gânduri cu puteri ce renasc din abis.

Viața ca lungime de spațiu, e mică și uneori firavă, dar atât de însemnată prin ceia ce lăsăm după noi, încât controversa dispare cînd ne confruntăm cu trecutul, — cînd ne întoarcem înapoi și ne dezgropăm din uitare.

E poate opera unui mare cenobit activitatea aceuia ce s'a înălțat smerit din aristocrația inteligenții și a gîndului românesc, — acel neîntrecut și emerit erudit care a fost profesorul Vasile Pârvan, cînd a poposit în Dobrogea, între vînturi și arșiță de soare, ca să patineze scripturi vechi epigrafice, de unde să culegă înțelesul vremurilor de măreție care au trecut pe aici. Ca și Eminescu, a apărut ca un holid ca să ducă o viață de înaltă ascetă, și să se dăruiască din plin, spiritualizării științei și culturii românești.

Pârvan a descins în Dobrogea ca să facă săpături arheologice cu discipoli și emuli, dintr'o înaltă pasiune științifică, dar și cu o foarte complicată armatură de conștiință filosofică, avînd o singură satisfacție în viață, ca un mare singuratic ce a fost, în descoperirile pe care le-a făcut, ca să lege firul unei permanente dăinuiri traco-greco-romane pe aceste meleaguri, locuite cu mult înainte de Trogloditii lui Strabo.

L-a încântat cît se poate spune despre un asemenea excepțional stoic, învelișul teluric care ascundea în adîncuri vestigiile unor mărturii nestrămutate ce se vor verifica șir de milenii înainte, cît va dura omenirea, căci așa precum Natura e antinomică Dumnezeuirii, precum omul e antinomic Nemuririi, tot astfel și viața noastră e antinomică Fericii, iar înțelepciunea populară, în fuga ei după această ficțiune, a inventat un singur chip de a se apropia de ea: uitarea! Uitarea nenorocirilor, uitarea temerilor și a groazei de moarte, uitarea vieții reale în întregimea ei și afundarea în visul fantastic al entuziasmului dionysic, aphrodisic, apollinic.

În lumea anticilor, a poporului dela sate și orașe, viața reprezenta cel mai mare bun dăruit de zeii din Olimp. Dincolo de împărăția morții se întinde atot puternicia lui Plato, — zeu macabru și implacabil. Viața individuală ca și cea socială, — dar mai ales aceasta din urmă — chema pe cetățean să ia parte la toate desfătările și dregătoriile municipale. Prețul acestor îndeletniciri era acela ce se răscumpăra cu nume și faimă, — *nomen et honor*.

Erau vremuri de beatitudine colectivă, ce se desfășurau între cei doi poli: *panem et circenses*. Lumea greco-romană avea prin excelență preocupări hedoniste, dionisiace. Morala unui Epicur era o expresie de fidelă reprezentare.

Dar, cetățeanul roman, libertul și uneori sclavul, erau chemați să ia parte la viața publică în plină desfășurare. În for, în cluburi sportive, economice, în asociații religioase, pretutindenii cel doritor de mărire își găsea locul său. Nici o clipă din viață nu era risipită în deșert.

Atîtea și atîtea vestigii, de lut, de piatră, de marmoră, ne vorbesc despre o societate animată care a trăit pe aici. Tomi, Callatis, Histria, Aegissus, Carsium, Axiopolis, și câte alte cetăți nu ne adevăresc despre viața anticilor din Pontul sîng.

Am în fața mea o urnă mică de pămînt ars, cît un pod de palmă, — din cele care se găsesc așa de des pe unde hârlețul sapă temelii de case și răstoarnă lutul netrebnic. Mi-a dat-o un om umil, cu sumanul rupt și cu mustați în țurțuri, pe vreme de iarnă, pentru cîtiva gologani. Era viscol afară, cu fungei albi, scoboriți din văzduh în spirală, care-ți plesneau fața cu rafale de vînt.

Nu înseamnă mare lucru de artă, dar chenarul ei imprimat care înconjură excavațiunea, în fundul căreia se află borta pe unde se turna untdelemnul, toarta ei tocită de miini necunoscute, apoi cele două șanțulețe ușoare care se adaogă ornamentului, reprezintă o frumusețe veche, sensibilă de două milenii.

Oricît am încerca să cuprindem în vorbe trecutul atât de depărtat, oricîtă intuiție și fantezie de evocare am cheltui ca să reducem pe antici în mijlocul nostru, totul e primit sub beneficiu de inventar, fiindcă nu putem avea înțelegerea netedă a devenirilor de atunci, a complexului dinamic bio-social, a unor timpuri reconstituite uneori cu multă subtilitate pe baze de mărturii, dar și cu ajutorul multor ipoteze

îndrăznește. Verificăm în viața noastră de toate zilele înlănțuirea unui șir de fenomene și cu câtă trudă și eroare ajungem la capătul concluziilor. Gîndurile contimporanilor nu le putem pătrunde în structura lor de elaborare intimă, atunci cum putem să intuim într'un orizont larg, cuprinzător, ceia ce nu ne mai aparține de două mii de ani!

Cu aceste sfredelitoare reflecții am plecat la drum într'o zi spre amiază, cu un grup de prieteni, să vizităm Heracleia. Cunoscușem toată Dobrogea, cu Balcicul regesc, cu falezele miraculoase ale capului Caliacra, cu Valea fără iarnă a Batovei, cu Ecrené, cu minunatele pajiște și boschete ce acoperă falezele în amfiteatru ale mării de alabastru de lângă satul Surtuchioi, cu canaralele de piatră ale calcarului jurasic de pe Dunăre, unde se mai găsește și astăzi împlîntat fundalul cetății Carsium, cu munții Măcinului și pădurile Babadagului, cu bălțile ce se încheagă cu orizontul, de la Jurilofca, ale lacului Sinoe, cu toată stepa dobrogeană risipită prin satele tătarești, peste care se așterne patriarhalitatea biblică a litaniiilor în umbrele înserării, din turnul moscheilor, — cunoscușem, în sfârșit, toate cetățile antice de aici, dar, îmi scăpase prin capriciul ciudat al întîmplării să rătăcesc și pe malurile Razelmului, ale cărui ape se învecinesc într'o parte cu stufărișurile Babadagului, pierzîndu-se departe, în marea albastră.

Încă o cetate descoperită în Dobrogea, de către arheologii noștri în cercetări asidui, nu mai e pentru nimeni de mult un miracol. Fiindcă la tot pasul aproape, lutul scormonit, dă la iveală un ciob, o monedă, o inscripție epigrafică sau un umăr de zeitate scrijelat sub greutatea veacurilor. Cu atît mai mult atunci cînd o asemenea cetate e fixată pe hartă și identificată pe teren prin vestigiile ingenui ce se descoperă privirii, nu mai sesizează emoția vie, dintîi, a contactului cu lumea moartă, a vieții care a trecut pe aici. Se petrece un fenomen de repetiție a cunoașterii, care scade psihologicește sub raportul intensității, ca și o piesă de teatru văzută de mai multe ori.

De aceia, Heracleia scaldată în soarele toamnei și al fanteziei mele, reprezenta o grămădire de pietre, cu inscripții împlîntate deandoasele în temelii ei milenară, cu movile de pămînt așternute deasupra și cu vre-o sută de grauri plimbăreți pe spinarea unei turme de oi, abătută să pască pe aici într'o doară. Citisem de cîtva timp Lauda vieții la țară a lui Catul și aveam proaspăt în minte pe Horațiu.

Cetatea însă cu numele atît de frumos, ne chema la dînsa să ne înfățișeze alt gen de ruine, înalte și medievale. Cu creneluri în ziduri, cu portice la intrare și cu o tristă veghere de pe înălțimea considerabilă a stîncii pe care se află clădită. Am avut intuiția Cetății Neamțului, a lui Ștefan Vodă. Măreață e încă și astăzi, cu zidurile așa anonime cum sunt, fiindcă nicăeri nu se zărește vre-o încrustare de literă care să amintească vremurile de sbucium și de războaie, dar ce impunătoare trebuie să fi fost altădată, cînd nici o piatră nu era prăvălită dela locul ei, pentru ca să servească la temelii de case a băștinașilor cruzi și barbari.

În interiorul ei de vreo două mii și mai bine de metri pătrați, n'am întîlnit nici o urmă de milițian roman sau medieval, — căci cetatea are probabil o origină tare veche: la început trebuie să fi fost grecească, apoi romană și mai târziu folosită de către alte popoare care s'au scurs pe aici.

Zadarnic am ascultat în taină o șoaptă, un șvon, un ecou pe care să-l fi rostit vre-o zeitate într'un colț al ruinelor. Zadarnic mi-am purtat pașii de jur împrejurul ei, căci n'am găsit nici un indiciu asupra vechimei sau măreției veacurilor.

Am scrutat atunci lung depărtările, cu apele întinse ale Razelmului și stufărișurile Babadagului și n'am descoperit nici o monoxilă din vremurile de altădată. Doar cîteva dube pescărești ale unor lipoveni bărboși pe care-i petrecusem cu privirea cînd se urniseră dela chirhanaua din apropiere, alunecau în larg cu izbituri de băbăici sclipitoare.

.....

Cînd am eșit pe sub portice, soarele apunea trist în dosul cetății.

VALERIAN PETRESCU

CÂNTUL GRĂDINARULUI

Bate-a toamnă, bate-a gol un vânt,
Și-o să-mi pun cămașea de pământ ;
O să lepăd pânzele sărace,
Iarbă, cât mi-e trupul să mă 'mbrace.

Iarbă din spre Marte 'n Sân-Mării
Lângă floarea candelii târzii,
Velință să-mi ție pe greaua ladă
Din zăpadă până'n spre zăpadă.

Soarele și stelele s'o crească,
Vântul nou de Mai s'o firuiască,
Noaptea 'n podoaba ei mă ție
Moale așternută și subție.

Pașii câți pe-alătura vor trece
Fir cu fir spre șoaptă lor s'o plece,
Toată să mi-o tremure isvor
Pasul mic cu foșnetul ușor.

Că din zorii mei și până 'n seară
Am săpat pământ de primăvară
Și fărâme m'am sădit în glie
Doar pentru verdeța din vecie!

GEORGE GREGORIAN

PAGINI DE ISTORIE DOBROGEANĂ

CONSTANȚA DE ACUM 111 ANI

ICOANE FUGARE

Gânditorii vremurilor n'au însemnat aproape nimic din sbuciumul milenar al Dobrogei iar cronicarii trecutului n'au prea întocmit hrisoave, scrise în pașii anilor. Totuși istoria ei s'a arătat vie în desfășurarea în timp, pe ținutul dintre Dunăre și Mare.

Desigur cititorul nu poate afla, din file vechi, taina trecutului dobrogean, așa cum poate citi istoria altor ținuturi, dar vestigiile risipite peste tot, mărturisesc întreg acest trecut. Filele îngropate de povara anilor s'au ruginit doar, dar ies mereu la iveală sub sapa cercetătorului, curios de a-i descifra trecutul, iar din mărturisirea lor tot mai limpede răsar dovezi categorice.

Insemnări fugare, cari n'avcau poate, pentru cel ce le lua, nimic mai mult decât valoarea unei amintiri, ne dau totuși, oricât de estompate ar fi ele, prețioase viziuni de altădată. Că a deșteptat interesul, ținutul gol cu rare risipiri de oameni, ne-o dovedesc acei călători streini, cari au străbătut-o în drumul lor, lăsându-ne informații de reală valoare, sub raport pitoresc, istoric și chiar geografic. Alteori istorice și chiar geografice, la fiecare popas unde au odihnit, la fiecare adăpost la care au zăbovit, au însemnat un moment prins cu puterea impresiei lor, ca să ni-l lase nouă, icoană de atunci. Hector de Béarn, călătorul francez, este unul dela care ne-au rămas multe însemnări luate din Dobrogea. Pe lângă darul, de a face un tablou întreg, din ceiace a putut vedea, în cea mai simplă limbă, mai poate fi socotit și ca un desenator de talent. Au trecut 111 ani, de când el întovărășea pe Țarul Rusiei în răz-

boiul ruso-turc, din 1828. Au străbătut în drumul lor întreaga Basarabie, în care intră pe la Camenetz-Podolsk și au cutreierat, după soarta războiului, Dobrogea dela Isaccea până la Varna.

Ce poate fi astăzi acest ținut, plin de viață? Cornețe ce naltă ascuțite suliți spre cer, greoaie șiruri de munți ce oferă omului, bogăția ascunsă în sânul planetei și sierre spaniole de straje. Păduri bătrâne ce-au ascuns vetrele multor frânturi de neamuri, întind limbi în spre miază-zi, până în inima ei.

Apoi stepa ca un brâu lat de mijloc, tăiată și ea de Carasu, de par'că ar voi să-i turbure obsesia unui mereu același. E aceeași stepă pe care o străbăteau oerii munților, aceeași peste care treceau legiunile romane, hoardele barbare, armatele Țarului și Hector de Béarn. Dar stepa nu mai e goală, după cum ne povestește el. E goală de pădure, e seacă pe alocuri de apă, e goală de turmele de altădată, dar nu mai e goală de oameni și de viață românească.

Cântecul căruței dobrogene e mai des auzit și farmecul patriarhal a fost gonit de sgomotul brutal al vehiculelor civilizației. A rămas stepa cu fântâna la care un cal învârte roata burdufului, la care se mai adună cadănele împuținate, cu vitele la adăpat. Impărăția Deliormanului este sfârșitul ei, cu văi sculptate adânc, cu mustiri de apă și „pădure nebună”. Aici e valea fără iarnă, Batova care-o străjuește spre miază-zi la hotar și tot aici colțul ascuns, care a subjugat

inima unei Regine, cu desăvârșit gust de artistă, în a vedea frumosul naturii.

I-o va păstra pentru totdeauna, în *Stella Maris* din Tehna-Iuvah, cuibul de vis.

E un actual dobrogean, un actual puțin spus, nu numai pentru că se poate scrie în nesfârșite pagini, se zugrăvește pe minunate pânze, sau se reflectează în delicate simțiri rimate, pentru că se trăește de toată lumea Dobrogei, din deltă și până la vechiul Zyras. Deaceia vom căuta la Hector de Béarn, însemnările lui pe care le-a făcut mai mult sau mai puțin insistente, după importanța pe care fiecare localitate sau regiune a avut-o în campania Turului.

Colecția de 62 de vederi litografiate și precedate fiecare de însemnările explicative, formează volumul cu titlu: „*Quelques souvenirs d'une campagne en Turquie: Paris,*

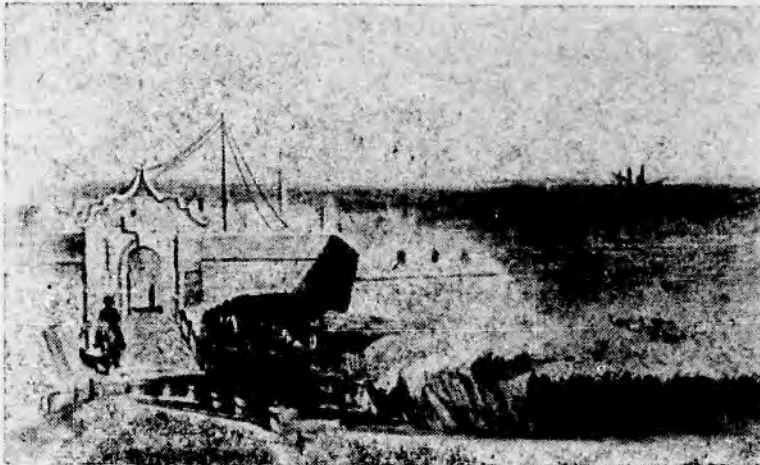
prea mult, din ceiace el a văzut atunci, în trecere prin Constanța.

„Folio Nr. 42”

„Kustengé – Constanța.

În sfârșit am ajuns la Kustengé în ziua de 11 August. E o mică cetate ridicată de Turci la începutul războiului. Orașul situat pe malul Mării Negre, n'are niciun fel de port și nu-i decât un punct de debarcare. Dinspre uscat e apărat de o simplă linie de fortificațiuni.

Fregata „Flora”, care ancorase la o bătae de tun de țarm, ne așteaptă să ne transporte la Odesa. Eram pregătiți de plecare. Ambasadorul fu primit la bord cu toate onorurile obișnuite: întreg echipajul sub arme, mateloții pe vergile vantrelor, iar o muzică militară cânta arii: „*dela dame blanche*” . . . . .

1828”, din care se găsește un exemplar și la Academia Română. Răsfoindu-l, găsim și Dobrogea zugrăvită în multe chipuri, de la trecerea Dunării, prin Isaccea și apoi pe drumul său prin: Babadag, Macaul, Karasu, Constanța, Mangalia și Bazargic, asupra căruia insistă în deosebi, găsindu-l cel mai important oraș, *dela Chișinău până la Varna.*

Astăzi e surprinzătoare constatarea lui Hector de Béarn, pentru că locul de frunte, între orașele Dobrogei, îl are Constanța, metropola ei de veacuri. Inconștient de destinele ei, călătorul s'a oprit prea puțin asupra vechei cetăți și poate fără cele trei imagini desemnate, n'am fi reușit să înțelegem

Până aici, e de subliniat faptul că în 1828, Constanța era „o mică cetate ridicată de turci” și că „n'are nici un fel de port”. E cunoscut faptul că Tomisul a fost metropola cetăților grecești, de pe țărmul dobrogean al Mării Negre și că faima lui trecută este strâns legată de viața de comerț maritim. Golful mic al Constanței a adăpostit întotdeauna corăbiile de mărfuri, pentru cari nu era nevoie de lucrări portuale. Că turcii nu i-au dat dezvoltarea cuvenită nu e greu de înțeles. Viața lor n'a fost nici odată legată de mare; ei s'au răspândit în trecut prin mijlocul provinciei și în deosebi, prin stepă. Dacă în 1828 găsim cetatea Kustengé, apoi

* Însemnările din Folio Nr. 42 și 47, reproduse de pe traducerea D-lui I. Conea, publicată în „Analele Dobrogei”.

Turcii au ridicat-o numai ca apărare contra eventualelor atacuri.

„Folio No. 47”.

Vue de Kustengé, prise de la Mer.

.....

Având să lăsăm niște telegrame la Constanța, ne-am oprit pe Mare, în fața orașelului acestuia, de unde ne imbarcasem deunăzi; la semnalele noastre, comandantul cetății nu întârzie să vină. El pretinde că Varna a capitulat”.

Puține cuvinte dedică Constanței vizitatorului, căci întreg folio, din care am extras aceste rânduri, se concentrează asupra asediului Varnei, asupra căruia era încordată toată grija armatelor rusești. Nimic în plus care să ne lămurească mai mult decât folio precedent. Ceiace capătă însă, pentru noi,

între ele și care se termină sus la mijloc, printr'un cornet ascuțit, în vârful căruia semiluna se ridică spre cer.

Al doilea desen litografiat e mai general. O vedere a cetății luată din largul mării, poate de pe fregata „Flora”, ne arată numai zidurile cetății ridicate pe un promontoriu destul de înalt și abrupt. Se vede bine grija de a apăra cetatea spre mare, căci peste ziduri se pot vedea vârfuri de clădiri îngrămădite. Printre ele, ca o notă a Orientului, un minaret svelt se profilează mult deasupra celorlalte acoperișuri.

Cu aceste amintiri luate, Hector de Béarn pleacă spre sud alunecând spre Varna, într'un vas încărcat cu o mie opt sute de oameni, destinați la împospătarea cadrelor în atacul ce se dădea cu furie, fără un rezultat imediat.

o valoare mai mare, sunt desenele luate de Hector de Béarn.

Primul ne înfățișază un colț al Constanței, al vechei cetăți, văzut dela fărșm. O parte din zidurile cetății, luate cu multe amănunte. Ziduri groase de piatră, în blocuri geometrice, apără orașul spre mare și o poartă impunătoare ca mărime și arhitectură, spre fărșm. Intrarea se face pe un pod de lemn fix, așa cum vedem pe călărețul din imagine, iar mărimea ei deosebită ușor se poate deduce din diferența de dimensiune dintre omul din prag, făcut anume ca să se poată mai clar vedea acest lucru.

Poarta este prezentată nu fără oarecare gust artistic. Un frontispiciu ce poartă deasupra linii ondulate ce se îmbină grațios

Dela Călătorul-diplomat francez și până astăzi multe vor mai fi fost aspectele Constanței, care în răstimp de 111 ani s'a transformat din „cetate turcească, fără nici un port”, într'un mare port maritim cu rostul de a servi nu provincia Dobrogei, ci țara întreagă și mai mult o mare parte a Europei nordice. Zidurile au dispărut vederii noastre, dar după socoteala proprie, dincolo de ele, pe fărșmul ce se luptă cu marea, un bulevard civilizată, un parc plantat și un cazinou modern au isgonit teama de atac. Alte icoane, alte lumi.

Totdeauna s'au găsit însă oameni, cari prin dragostea lor pentru Constanța, să caute să-i dea închipuiri și descrieri, forma pe care a avut-o în timpul lor.

Desenele litografiate luate după: „Țările Române văzute de artiști francezi”, de G. Oprescu.

O Constanța ne-a redat Ion Adam în 1911, o Constanța ne-a mai redat Tudor Șoimaru în ultimii ani și câtă diferență între ele!

„O ville où le passé gravement se prolonge”. (Louis Je Cardonel)
Astăzi, Constanța în Minora Scythie,

trăește veleatul celei de a treia domnie regească, tânără întru stăpânirea ei românească, dar veche neamului, căci zvoana lumii de demult rămâne în urmă ca o flacără cu puternică lumină, pentru ceiace a fost odată.

RADU RUCĂREANU

ȚĂRM

Rază uitată pe stâncă
Unduie 'și sângele 'n ape,
Umblet de valuri pe aproape
Cheamă 'nserarea adâncă...

Noaptea începe a-și cerne
Vălul de umbre pe Mare;
Stelele — candelile 'n zare
Ard cu surâsuri eterne.

Apele 'n spume — de glie
Șirue salbă, de salbă, ...

Țipăt de pasăre albă
Fulgeră clipa târzie ....

AL. POP. SCĂRIȘOREANU

UN INSTITUT DE STUDII ORIENTALISTICE

Atlasul geografic și istoric al României, corespunde, la o atentă cercetare, cu harta culturală a țării. Corespundere care, uneori, duce pînă la perfectă suprapunere.

Situarea României la margine de continent, dar nu și de pămînt—la sfîrșitul lumii, cu centrul oscilator între Mediterană și Nord-Vestul Europei și începutul alteiia, care-și pierde originea pe undeva, în neștiutele nouă multă vreme, pămînturi ale Asiei, a înlesnit o mulțime de evenimente, care nu s'au mai petrecut aiurea în vre-o altă regiune a continentului nostru.

Faptul acesta—al așezării geografice și al calendarului istoric— este semnificativ pentru descifrarea culturii românești.

Intrădeavăr, această cultură rămîne interesantă nu numai prin valoarea ei intrinsecă ci și prin pitorescul alcătuitor. Aici, în cruce de drumuri continentale, și-au dat întîlnire culturi și civilizații diferite, care ne-au influențat mai mult sau mai puțin, în directă proporție cu puterea neamului care aducea și susținea, deci, acea cultură sau civilizație.

Rămînerea noastră în sfera diferitelor influențe s'a continuat și după ce puterea politică sau militară a statului (mai la început a norodului) care aducea acele forme de gîndire, de ritual, de fast, înceta. Este o continuare subterană, internă, iar în timp nu de puțin ori, paralelă chiar cu actualul prezent românesc.

Referindu-ne la un domeniu restrîns, literatura, influențele occidentale și împrumuturile orientale sunt evidente. Deosebit de evidente.— Influențele occidentale au fost, oarecum, studiate. Oarecum, pentru că

ele n'au fost cercetate integral iar rezultate n'au fost strînse în monografii sintetice, generale, organice. (Se poate constata ușor cum nu s'a cercetat sistematic o anumită epocă, o anumită pleiadă de scriitori, ci numai cîte unui scriitor, disparat, i s'au căutat isvoarele. Și cu cît scriitorul cotează mai mult în literatura noastră, cu atît a strîns mai mulți cercetători în jurul lui — așa putea da exemplu pe Eminescu; nu merg însă la amănunte). Dar nu influențele occidentale interesează aici. Problema pe care o ridicăm aparține în fapt preocupărilor orientalistice, ar de drept culturii românești și mai cu seamă, culturii Dobrogene.

Intr'adevăr, trecînd din literatură — revenind pe planul extins al culturii și civilizației — trebuie să recunoaștem nu numai în istoricul regiunii acesteia dar în chiar plin prezent influențe și împrumuturi de forme orientale, (în paranteză, cu oarecare libertate stilistică, pot spune că tot ce este om deștept în România și a făcut pe puțin patru clase primare, cunoaște legăturile noastre cu popoarele răsăritene sau cu cele ale Peninsulei Balcanice.) — Sutele de ani de pace și războaie au făcut să ne întîlnim de atîtea ori aici sau acasă, în orientul popoarelor învecinate. Vizitele noastre reciproce, plăcute sau nu, asta nu interesează, ne-au făcut și pe unii și pe ceilalți să ne luăm între noi tot ce ne-a încîntat din tabăra opusă, dar nu totdeauna vrășmașe. A fost un schimb. Trebuie subliniat acest cuvînt *schimb*, pentru că prea mulți trăiesc mentalitatea că numai noi am împrumutat.

Problema influențelor și împrumuturilor este, însă, mult mai complexă, lată, este

curios cum ațiția, simplu, dau vina pe firea Românului de-a fi lasă-mă să te las în seama fatalismului turcesc, dar cum nimeni n'a încercat să studieze organizat acest fapt. — *Organizat*, aici este punctul problemei. Nu este destul de-a enunța și de-a cunoaște însemnătatea problemelor orientalistice; mai cu seamă trebuie cercetate aceste împrumuturi *organizat*. Adică, aspectele variate ale vreunui element oriental se cer studiate organizat în sinteza lor și, apoi, astfel expuse lectorului.

Pe plan cultural nu s'ar putea face asta decât creindu-se un *Institut de studii orientalistice*. Prin definiție, Institutul cuprinde muncă disciplinată în urmărirea problemelor ce privesc cultura și civilizația.

Institutul ar cuprinde două mari directive.

Una ar fi *filologia* — strângând în limitele ei tot ce privește limbile și literaturile, nu numai ale popoarelor de imediată vecinătate orientală cu noi, ci și ale popoarelor înrudite. (Pentru cine se pricepe, pe cât de puțin, știe că nu se poate vorbi de cultura turcă fără a se face legăturile ei firești cu persana și araba. Și atât ca să trecem doar de insuficient.)

A doua directivă, *filosofia și disciplinele ei auxiliare*, poate evidenția mai clar filiațiunea între popoare și ne poate duce pe negândite firul interesului nostru în chiar Extremul Orient.

Problema aceasta a unui Institut de studii orientalistice mai este interesantă și prin aceea că ea ar însemna o dovadă de maturitate românească. Comentarea izvoarelor culturii noastre înseamnă și că suntem stăpâni pe prezent; în stare, să ne discutăm începuturile.

Mai sunt două fațete ale acestei probleme: specialiștii și locul unde să ființeze acest Institut.

Specialiști avem. Unii deplin formați și cu mari putințe de orientare a lor și a viitorilor ucenici în acest domeniu. Și chiar dacă nu sunt, oarecum, recunoscuți în țară la noi — în străinătate sunt apreciați și cercurile culturale ale străinătăților nu rareori pornesc unele întrebări pentru a fi lămurite de cutare orientalist român...

Localitatea este una mai bună decât Bucureștii. Este Constanța. Aici miturile-s vii, împrumuturile orientale nu trebuiesc căutate, sunt vizibile. Populația țăutului, de-o parte și alta a Dunării, sau dealungul Mării este mai bună pentru experimentarea diferitelor metode, care ar fi necesitate de existența Institutului. — Cel mult la București (cetatea universitară!) ar trebui să existe un centru teoretic și de centralizarea rezultatelor strinse de pe teren...

Institutul de studii orientalistice nu este o preconizare personală de-a noastră; este o problemă vie și dureroasă pe care o trăesc oamenii de știință — pe care, desigur, au acceptat-o visurilor lor un Vasile Pârvan, Oreste Tafrali și alți savanți care și-au întâlnit idealul științei lor cu țara albă a Dobrogei. Realizarea ei depinde de înțelegerea Statului Român. Altă dată am fi știut că înțelegerea asta nu putea fi decât o nădejde, poate o naivă nădejde, în viitor... De data asta, însă, datele problemei au sorți de isbindă, pentru că în fruntea ținutului acesta al Mării veghează un cărturar — un veritabil cărturar, care este Ex. Sa d. N. Ottescu, însuși domnia sa făuritor de visuri și ndrăgostit al Literelor.

De aceea la început, printr-o Universitate liberă și populară, care apoi s'ar transforma în Institutul mult necesar, problema orientalistă și a legăturilor ei cu cultura română, își va găsi realizare deplină.

EUGENIU V. HARALAMBIE

MĂTĂNIILE LUI HAGI-MURSEL

Pe bătrânul libear turc, Hagî-Mursel, natura l-a clădit dintr-o serie de contraste. Statura înaltă îl ridică mult deasupra tuturor câți se strecoară înghesuiți, în zilele de târg, prin fața prăvălioarei sale. Deși i-ar fi de ajuns să miște numai cotul spre a străbate înghesuiala, totuși calea sa este deschisă prin scuze umilite în aparență, dar demne în rostirea lor.

Fizionomie severă ca la unele sculpturi moderne: barba albă, tunsă mărunț, îi încadrează un obraz ca o petală de migdal, tăiat parcă din lovituri de daltă. Dacă își apleacă privirea asupra ta, vei fi inundat de o lumină albastră ca un cer al melancoliei — apa domoală a unor râuri gemene, care isvorăsc din ochii lui, la umbra unor sprincene mari și negre. Cealmaș albă în jurul fesului roșu și redingota rituală din alpaca neagră, întregesc coloritul contrastelor pe paleta înfățișării bătrânului turc.

Liniștit totdeauna, singura mișcare, pe care o repetă destul de des, este temeneaua, salut plin de eleganță, pe care-l face cu încete volte ale mâinii, îndemnuri dinspre frunte către inimă și apoi către pământ. Dacă în mână are și mătâniile, temeneaua pare că delințare fără mieasmă, însoțită de o scurtă cascadă de sunete — ciocniri ale mărgelilor.

Mătâniile lui Hagî-Mursel au fost totdeauna o curiozitate pentru mine. Pe o curelușe subțire, mai lungă decât ar fi nevoie, sunt înșirate, într-o ciudată rânduire, o mărgea de sîdef, una de os negru, alta de aur lângă una de piatră verzue, urmată de o alta din lemn de cișeș, alături de o mărgea de pământ ars și smălțuit, apoi una de piatră roșie de Meca și ultima de argint. Șirașul acesta mi s'a părut o fantezie lipsită de gust la un om ca Hagî-Mursel, oriental fără

excentricități, suflet cultivat cu miezul unei literaturi plină de poezia și farmecul meditațiilor islamice.

Simțeam multă prietenie pentru acest bătrân care însemna o lume cu altă structură sufletească decât a mea. Stăpâna bine limba românească și lucrul acesta înlesnise prietenia noastră, pe care trecerea zilelor o așeza mai temeinică. În după amiezile de primăvară, când prăvălioara rămânea în grija tovarășului, îl vizitam în căsuța sa cu olane, mică cetate înconjurată cu ziduri de pamânt, clădită după arhitectura tradițională a orientului rustic. Din stradă n'ai fi bănuț că după zidurile de lut văruiț, vei găsi o grădiniță, al cărei decor se schimbă după zodia înfloririlor. Când își socotea împlinită munca lui de grădinar, așezat pe un scaun cismăresc, privea cerul, de parcă ar fi fost scris acolo ceva numai pentru el, sau, sub un nuc, citea câte o carte totdeauna legată în piele.

Seara, când jocul smecelor, răspunzând chemării copiilor de pe străzi, se cobora din lipsă de vânt, Hagî-Mursel mă poțtea în casă. Divanurile joase te îmbiau la tolănire și la vorbă. Uneori convorbirile noastre se prelungeau până când fitilul lămpii pălpăia flămurile stingerii. Miteasma de cafea pe care n'ar fi băut o decât din felegean, inunda încăperea. Câte odată fuma cu narghileaua, mai puțin pentru plăcerea lui, cât pentru a mea. Într-o mână cu ciubucul, cu o carte deschisă în cealaltă și cu privirea dusă departe, căutând să-i vină înțelesul românesc al cuvântului, Hagî Mursel se trudea să-mi talmăcească înțelepciuni sau frumuseți din cărțile sale orientale. Iubea nuanțele și adeseori se încingeau între noi discuții spre a hotări înțelesul cuvintelor, spunându-mi

că e păcat să se piardă o nuanță cât de mică din ceiace construse înțelepciunea și frumosul. Și cât farmec avea chipul său când, exprimând regretul însoțit de puțină și totuși jenată superioritate, îmi spunea invariabil, spre a curma discuția: „Păcat că nu cunoști limba originalului!.. Păcat!”

Atât se contopise cu cărțile încât, printre undele domoale ale vorbirii lui, răsăreau ca flori exotice, citate și fragmente din lecturile sale.

Minunate erau serile cu Hagi Mursel, în atmosfera de cafea și tutun prin care, liniștite ca mersul caravelor, pluteau melodiile atât de meșteșugit citite pe coardele utului, de către degetele bătrânului. Printre amintiri de armonii târâgănite, se iveau, târziu, după lectură, quatrenele lui Omar Khayyam, imagini din „Grădina desmierdărilor”, versete din Coran sau din poezii turci. Când lăsa utul din mână, bănuiam că gândurile sale rătăceau pe cărările poeziei, în timp ce mătâniile luau locul cordelor, sub mângăierea degetelor și a privirilor lui Hagi-Mursel.

Niciodată, însă, bătrânul meu prieten nu mi-a vorbit despre viața sa și despre ciudatele mătâniilor. Dacă-l întrebam câte odată, primeam același răspuns: „Viața mea e tot atât de simplă pe cât o vezi în cărțile și în vorbele mele, iar mătâniile păstrează înțelesuri numai pentru mine. Chiar dacă vei avea cheia lor, tu, prietene tânăr, nu vei putea deschide poarta înțelegerii mele”.

Așa dar, mătâniile lui Hagi Mursel aveau o chee.

* * *

Intr-o dimineață am înțeles din graiul chinuit al servitoarei sale, Ziinetie, că Hagi-Mursel este bolnav. M'am dus să-l văd. Sub plapuma-i galbenă, slăbit și palid, cu ochii rătăciți în și mai umbritele orbite, când mă văzu, se crispă în intenția de a-mi face nelipsita temenea. Poziția orizontală este, însă, vrăjmașe gândului său și-l văd schimbându-și gestul început, în clătănări abia schițate ale capului. Dintr'o mână îi pornește cunoscuta cascadă scurtă a mătâniilor, liberate pe rând și îndemănatec dintre degete, odată cu lunecarea brațului în renunțare obosită pe marginea divanului.

M'a lămurit în legătură cu suferința sa, apoi a rămas liniștit, privind ca în depărtare tavanul scund, așa cum altădată privea cerul, sau căuta înțelesul cuvintelor. Din când în când, mâna stângă relua jocul degetelor și al mărgelelor: boabă cu boabă picurau în

lunecare pe cureluța șiragului, ciudatele mătâniilor, într'un ritm cu pauze lungi, marcate parcă de un metronom tainic și lent, făcând din inima bolnavului, odată cu pulsul încetinit.

Spre seară febra îl cuprinse, făcându-l să respire mai des și, odată cu tremurarea mâinii pe șirag, buzele sale rosteau, abia auzite, vorbe fără șir. Mărgelele lunecau împinse parcă de vorbele lui Hagi-Mursel, în picurări ca lacrimi ale durerii. Înțelegeam, printre cuvintele sugrumate de suferință, spuse în limba turcă, odată cu mângăirea boabelor din șirag, două nume femeiești — Gonge-ghiul și Mirem — apoi: iubire... moarte... Alah.. și altele a căror tălmăcire românească n-o cunoșteam. Fiecare cuvânt părea numele unei mătâni, chemări din trecut, prieteni doriți lângă patul suferinței.

Peste câteva zile, febra părăsise ososul trup al lui Hagi-Mursel. L am regăsit apoi însă-nătoșit, recitind pe același divan, cărțile lui legate în piele. Cu multă sfiială, i-am spus că în timpul suferinței sale, prins de febră, rostise două nume femeiești lângă unele cuvinte al căror tâlc părea legat de fiecare mărgea din șirag. Trăsăturile feții chemară mirarea pe chipul prietenului turc și un nou de tristeți îi năvăli pe figură, în timp ce două puncte de cer primăvăratec — ochii lui Hagi Mursel — alungă întunerecul încruntării. Odată cu revenirea la trăsăturile suferinței începu să-mi vorbească:

— „Tinere prieten, îți voi risipi nedumerirea. Vei cunoaște câte ceva din viața mea, deși socotesc lucrul fără rost. Totuși..

Mătâniile mele de care, poate, lumea râde.. înțelesul lor și viața mea.. tot una. Viața mea .. boabe de sifel, aur, pământ.. bucurie și durere.. asta e!

La început, viața mea a fost ca a tularora; mătâniile la fel.

Acestea, pe care le vezi, au înlocuit pe cele vechi, boabă cu boabă. S'au adunat aci odată cu schimbările mari ale vieții mele, fiecare cu povestea, cu sufletul și cu înțelesul ei. Am voit, prin ele, să mă amăgesc, să încerc acea alchimie care încheagă timpul în forme ale spațiului.. să-i împiedic curserea. Cred că am isbutit, dar numai pentru mine.

Mătâniile mele cuprind frânturi din viața mea, care, povestite astăzi, dacă-mi privești părul albit, ar părea nelalocul lor, dar fiecare s'a petrecut la timpul său.. fiecare cuprinde sufletul meu de atunci și, toate la un loc, sufletul meu de acum”.

În timpul acesta ochii bătrânului nu se ridicaseră de pe șirag; fiecare mătânie întârria

puțin în mână sa, sub mângâierea degetelor și a privirii. Apoi ridicând ochii spre mine :

— „Iată, mătania de fildeș, prima bucurie a tinereții mele, dragostea... trageda Gongeghiul.. nume de floare, care, talmăcit, boboc de trandafir înseamnă..

Văd iazul cu moara tatălui său, vecinul nostru. Aveam douăzeci de ani... mă întorsesem dela învățatură... era primăvară. Restul nu are nici o însemnătate.

Când Gongeghiul mi a strâns mâna și mi a surâs cu ochii ei negri și luminoși ca luciferii, după întâiul sărut sub cireșii albi de floare, în viața mea s'a schimbat ceva. Nu-mi vorbise iubirea în nici un fel, până atunci.

Am văzut-o trecând, din noaptea ochiilor ei, în grădina care înflorea atunci în sufletul meu și simțeam că, mâna care mă strângea, vrea să mă ție treaz, văzându-mă amețit ca fluturii la lumina lămpilor. Trăiam simțirile necunoscutului poet din „Grădina desmierdărilor“: „Când, sub strălucirea soarelui de amiază, îmi ascund fața în părul tău și-ți caut privirea, ochii tăi sunt două stele care luminează noaptea îmbălsămată în care eu mă pierd“.

Noapte de noapte ne întâlneam apoi pe malul iazului. Ce vorbeau crinii când privighetoarea talmăcea în cântece cuvintele iubirii noastre ?

Din apa în murmur la scocul morii se naștea răcoarea nopții. Văd și acum sălcile iazului, care ascultau tot ce poate spune dragostea unui tânăr de douăzeci de ani copilei de șaisprezece; mormurul micului scoc își cântă și astăzi cântecul care mă vrăjea“.

Hagi-Mursel tăcu, privi mârgeaua de sidef, prima din șirag, apoi arătându-mi-o :

— „Am înșirat o aci spre a-mi aminti iubirea mea. Este albă ca tot ce mă înconjură pe atunci: albă ca florile cireșilor sau ale crinilor, albă ca surâsul lui Gongeghiul, albă și luminoasă ca flacăra iubirii însăși.

* * *

Dacă viața ar fi urmat tot astfel, șiragul meu de mătăni ar fi avut să-mi amintească numai despre fericire.

Din seninul cerului, nu cad trăsnete, însă fericirea mea senină a fost sguduită de trăsnetul durerii. Își spun atât cât să 'nțelegi : din umbră ne pândea gelozia lui Keazim.. și așa a trebuit să scot o altă mătanie din șiragul meu ca să pun în locu-i, pe aceasta din os negru. Este făcută din mânerul cuțitului cu care a fost ucisă Gongeghiul. Stă aci lângă cea de sidef, așa cum stă întotdeauna

moartea lângă viață ; dela cea albă, degetele mele trec la cea neagră, așa cum a trecut Gongeghiul din fericire în moarte.

O iubea și Keazim, dar așa a înțeles el să sfârșească, zdrobind tragedul meu boboc de trandafir“.

Pleoapele căzură peste ochii bătrânului și, ca și când ar fi citit slove scrise pe cortinele întunericului cu ochii visării, buzele sale rostiră reminiscențe din lecturi : „Iubirea femeii este umbra unei ramore de palmier pe nisip, iubirea bărbatului, singurul simon care poate smulge ramura, fixându-i umbra. Dar suflând puternic, simonul îngroapă sub nisip ramura pe care a rupt o“.

— „Frumoasa mea ramură de palmier... iubirea ucigașe a lui Keazim a fost suflarea simonului“.

Își trecu apoi dosul mâinii peste ochii închiși, vrând, parcă, să șteargă de acolo o imagine care l îndurera. Strecură mătăniile în buzunarul halatului, luă utul și începu să toarsă, din coardele subțiri, un fir de melodie domoală ca o rugăciune, care se împletea printre cuvintele lui : „Era o grădină 'ncrustată între ziduri albe, ca un smarald ascuns într'o floare de magnolia... Messoda ! în noaptea mormântului tău, amintește-ți de grădina singuratecă unde te-am condus într'o zi“.

— „Au rămas pe malul iazului aceleași sălcii.. înfloresc cireșii mereu... în Mai surâd crinii — crinii pe care i-a înroșit cu sânge iubirea lui Keazim — apa oglindește la fel argintul lunei, la fel murmură micul scoc, dar lipsește surâsul lui Gongeghiul“ și nimic nu poate să mai aibă înțelesul de altădată“.

* * *

S'au scurs anii și trecutul a îmbrăcat pânzele uitării, din ce în ce mai puțin străvezii. Rănile sufletului, ca și ale trupului, dacă nu ne omoară, se vindecă. Inima mea a primit în ea sângerarea sufletului, închizând în casetă amintirilor icoana întâiei iubiri.

Iată a treia mârgea din șirag. Povestea ei.. poate singura care nu mă face să retrădesc simțirile de atunci. Aurul nu-mi mai vorbește nimic.

Bogăția tatălui meu a fost sporită, după moștenire, print'o muncă alături de care și norocul a avut partea lui. În ziua când am văzut că sunt cel mai bogat din orașelul nostru, un orgoliu, pe care astăzi nu-l mai înțeleg, mi-a îndrumat pașii către giuvaerghi; în atelierul acestuia, am topit o monedă de aur din pungile mele, din care meșteșul mi a făcut această a treia mârgea.

Lângă iubire și durere, șiragul meu mai însemna acum și bogăție. Aurul, dacă nu te robește, nu-i de disprețuit, tinere prieten. Un anumit înțeles îl pune lângă femeie și lângă cântecul susurat al izvoarelor. Noi spunem că un bărbat își întoarce privirea când, în urma sa, aude murmurul apei, glasul femeii și sunetul aurului: „su sesi, carâ sesi, altân sesi“.

Bogăția face să te simți tare și, dacă înțelepciunea stă lângă ea, nu umilește pe nimeni. Aurul meu a folosit multora, nu numai pentru că urmam învățătura coranului „podoabele de aur nu sunt decât o bucurie trecătoare în această viață“. Mi a folosit pentru că totdeauna l-am socotit unealtă fără suflet, încât, atunci când nu l-am mai avut, am găsit ușor alte unelte care l-au înlocuit. Dar până atunci, am mai pus mătânii pe șiragul meu.

* * *

Dacă nu m'a robit aurul, începuse să mă robească frumusețea femească, acea frumusețe care-ți vorbește prin carne, nu prin suflet.

Posfele mele de bărbat căutau și pândeau sălbatec asemenea frumuseții. Banii și tinerețea mea erau și ele pândite la rândul lor. Prăzile mele erau însă ușor de avut. Începusem să caut împotrivirea, însă n'am găsit rezistența care să mi nască respectul. Multă vreme n'am putut închina nici unei femei iubirea pe care s'o pun la temelie căminului meu.

Și, totuși, odată, frumusețea femeiască, cu prețul înfrângerii orgoliului meu, a trezit respectul pe care-l căutam. Mirem a fost prima femeie frumoasă întru totul, care a știut să impace fără jigniri, trupasca ei curățenie cu mândria mea bărbătească. Dar, chiar așa, când m'am hotărât să mi-o fac soție, nu m'a îndemnat altceva decât desăvârșita ei frumusețe, pentru a cărei înțelegere simțurile se înfrățeau cu gândurile cele mai gingașe.

Multe din lirele mele, după obiceiul poporului nostru, au intrat în pungile tatălui ei. Ca orice lucru desăvârșit, era mult prețuită și mulți cu punga mai ușoară au trebuit să mă privească cu dușmănie. Dar Mirem a trecut pragul casei mele, devenind astfel podoaba cea mai de preț pe care mi-a îngăduit-o averea. În ziua aceea, când bucuria odihnea în sufletul meu, din mozaicul unei odăi a casei, adevărat sarai, clădit numai pentru a primi cum se cuvine frumusețea Miremei, am desprins o piatră verde ca

ochii ei și mi-am șlefuit singur această mătanie care înseamnă căminul meu. Eram stăpânul dar și amantul poet. Privind-o pe Mirem, mă întrebam dacă au fost posibile acele imnuri ale frumuseții înainte de a se fi născut ea, care avea, într'adevăr, „fruntea caldă și curbată ca o casetă de parfumuri... dinții, între buze, ca zăpada pe purpură; umărul neted ca un gând de fecioară; brațele două vâlvătai dealungul trupului meu; pântecul frumos de marmoră; pulpele împreunate ca doi miei sfielnici“.

Și așa cum a fost cu veacuri în urmă, când fericirea mea mai fusese trăită de un inspirat, picioarele Miremei „au trecut pragul casei mele și sub ele mi-am așezat fruntea“.

Cuvintele bătrânului, în timp ce rosteau această laudă a femeii, își însușise timbrul sacerdotal: din ochi țâșneau flăcările tinereții, care mistuiau tot ce vârsta lăsase pe chipul său.

* * *

— „In casa clădită pentru ea, Mirem, întocmai ca Șeherezada, mă rescumpăra zi de zi din robia simțurilor, învățându-mă să citesc în sufletul ei. Din ce în ce mă împlineam din ea și înțelegeam că rosturile mele nu pot fi singure. Și când primul scâncet al copilului nostru, Emin, mi-a pus din nou surâsul pe față și pe inima mea, îndurerată de chinurile Miremei, știam că liberarea ei însemna împlinirea mea. Băiatul meu se născuse, mă renăscusem eu din suferința frumuseții pe care o pândise și o stăpânise, tirană, bărbăția mea. Astfel, lângă mârgeaua din piatra puternică a căminului meu, am adăugat o pe aceasta, strujită din lemnul de cireș al leagănului lui Emin, pe care i l-am lucrat și împodobit cu mâna mea, amintindu-mi cuvintele profetului: „Este, deasemenea, un semn al puterii lui Alah, când v'a dat soții create din voi înși-vă, spre a locui cu ele. El a pus între voi iubirea și duiosia. Sunt aci semne pentru cei care cugetă“.

* * *

Sunt puțini aceia care au trăit din plin bucuriile vieții, fără să le fi plătit într'un fel; sunt și din ceilalți, care plătesc fără să fi fost fericiți pe măsura prețului cerut. Alah mi-a cerut mie prețul drept al fericirii mele; mai mult, mi-a lăsat-o fără podoabele aurului.

Mătania de pământ ars și smălțuit, pe care o vezi aci, îmi amintește de fericirea dervi-

șilor — sărăcia. Ți-aș povesti cum nenorocul a început să se țină prea aproape de avutul meu, dar asta nu-î lucru de seamă. Destul să știi că aurul meu s'a irosit; ani rai m'au îndrăgit. A trebuit să vând mult, ca să păstrez prea puțin. Casa mea, atât de frumosul sarai al fericirii mele, s'a dus și ea. Din toate întreprinderile mele, nu mai rămăsesem decât cu o mică olărie.

Și când n'am mai putut să-î cumpăr Miremei dazul care-î amintea ziua nunții noastre, în aceeași zi frumoasele sale mâini au început, întâi în glumă, apoi cu toată inima, să frământe lutul olăriei mele în locul ultimului lucrător care ne părăsise. Din ochii mei au căzut atunci, pe lutul umed, primele lacrimi ale înfrângerii. În timpul acesta, fără porunca voinții, care-î urma gândul rătăcit acolo unde n'a putut găsi deslegarea întrebărilor, degetele mele au frământat argila și au rotunjit mărgeaua aceasta. Am smălțuit-o și am ars-o în cuptorul olăriei. Dacă înțelegi cugetul ei, vezi într'adevăr că podoabele de aur nu sunt decât bucurii trecătoare. Pe și-ragul pe care alunecă cea de aur, alunecă și ea. Nu o disprețuiesc, după cum nu o prețuiesc mici pe cealaltă: pentru mine amândouă sunt sterpe de substanță, dar pline de înțelesuri.

Am muncit apoi din greu, eu în olărie și Mirem într'un mic atelier de covoare, în care era singură lucrătoare și stăpână. Plângeam adesea în taină, cu atât mai mult cu cât ochii Miremei zâmbeau fericiți ca atunci când pantofii ei puteau călca în casa noastră, puful covoarelor care acum îi aspriseră mâinile. Mă întristam că mâinile Miremei nu mai mângâiau fruntea mea; am înțeles mai târziu că se temea să nu simt mai dureroasă asprimea lor.

Dela un timp soarta și-a mai întors zâmbetul spre noi și, dacă nu s'a repetat povestea lui Iov, totuși, se găseau în casă atât cât trebuia pentru Mirem, pentru Emin și pentru Mursel. Toate acestea și din munca Miremei. Acum înțelegi mai bine, tinere prieten, de ce mă simțeam umilit când îmi aminteam că mi-am ales-o pe Mirem pentru frumusețea ei, înainte de a bănuî că Profetul, într'adevăr grăise sponând că Alah înzestrează adesea cu suflete de inger, trupurile frumoase de femei.

Dacă nu știi încă, află că soțul iubeste altfel decât flăcăul. Flăcăul tinereții este vâpae incinsă, a cărei lumină n'o vezi, pentru că n'ai timp să privești în jurul tău. Când arde în cămin, chiar dacă-î simți și vălvătaia încalzându-ți inima, îți luminează pe deasupra și ceiace tinerețea nu putea vedea. Sărac

căminul meu de acum mă încălzea mai mult decât palatul bogăției. Viața îmi da totuși bucurii și prețuiam frumusețea Miremei ca și altădată; o simțeam mai strălucitoare la lumina virtuților ei, alături de copilul nostru. Simțirile mele, felul de a judeca și de a voi, începuseră să fie altele.

* * *

Sărăcia m'a făcut să mă gândesc și la alte plăceri decât la cele ale aurului. Dănuirea fericirii mele și în afară de bogăție, mi-a întărit credința în Alah și, în ziua când un datornic uitat mi-a plătit ce-mi datora cu ani în urmă, am hotărât să împlinesc o mare poruncă a Profetului: „Săvârșiți pelerinajul la Meca și vizitați locurile sfinte. Luați-vă merinde pentru călătorie. Acum, cea mai bună merindă este pietatea“.

Piatra roșie din șirag înseamnă pelerinajul la Meca. Un bun musulman trebuie să-î facă. În viața unui credincios al islamului, Hagialăc este un eveniment de seamă; cei care îl fac, prin el își împart viața în două: înainte și după Hagialăc. Eu am fost bucuros să-î pot face acum, sărac. N'a treuit să-mi întrerup vânătorile, așa cum, înțelept, spune Coranul, pentru că ogarii mei de mult aveau alți stăpâni; dar am păzit mai cu grije sfintele orândueli și am plecat, după ce am împărțit celor lipsiți, celor mai lipsiți decât mine, o mică parte din avutul meu. Mi-am luat mantaua sfântă a pelerinului și m'am depărtat însoțit de privirile bunei Mirem și ale micului meu Emin. În drumul meu, cu adevărat cea mai bună merindă a fost pietatea.

Am văzut locul unde Profetul și-a zostit înțelepciunea. Intorcându-mă din procesiunea dela muntele Arafat, mi-am amintit de Alah, aproape de monumentul sfânt. Cât de adevărat este că El ne conduce pe calea adevărului, pe toți câți văslim în rătăcire!

Fericirea mea creștea pe măsură ce mi se deschideau acolo tălcurile credinței noastre. Se așezau, în sufletul meu, ape liniștite cu zări noi, deschise minții și inimii, fără de care viața mea de mai târziu ar fi fost numai prilejuri de nedreaptă revoltă împotriva divinității. În piatra aceasta de Meca, în jocul turbure și însângerat al apelor sale, care se limpezesc în razele soarelui, văd cugetul meu limpezit, după ce a căzut pe el raza înțelepciunii.

La întoarcere, deși pe aceleași drumuri, călcăm alt pământ. Sufletul meu lăsase la Meca un munte de balast și se întorcea numai cu ceiace-î va trebui de acum înainte — resemnarea.

— „Mă chemau înapoi către casă privirile Miremei, așa cum le văzusem la plecare, așa cum am simțit că m'au însoțit tot timpul; mă chemau mâinile fluturate la despărțire de copilul meu. Sufletul ușor, așa cum mi-l lăsase locurile sfinte, mă îndemna să scurtez popasurile, să răspund cât mai grabnic chemărilor căminului.

Mi a fost dat să încerc înțelepciunea căpătată la Meca, mai curând decât mă așteptam. Dumnezeu nostru este sever; nu-și arată numai mila ci și cruzimea, în împlinirea destinului. Așa este Alah și așa am putut fi noi puternici.

Cu câtă dragoste, pe drumul întoarcerii, alcătuiam închipuirea mea, scena revederii. Ochii Miremei și voioșia lui Emin se risipiseră din sufletul meu peste întreg orizontul; lumea era lumină și zâmbet.

Dar nici la intrarea în oraș, nici la capătul potecii care cotea spre locuința noastră, nu m'a întâmpinat nimeni: peste lume s'au lăsat tristeți. Cu două zile înainte de întoarcerea mea, Mirem murise mistuită de flăcările atelierului ei de covoare. Încercând să mai scape din lăcomia focului cât se mai putea scăpa, Mirem a plătit cu viața devotarea oarbă către cămin, jertfindu-i totul și prăbușindu-se odată cu el.

Sufletul ei în mijlocul rugului! Cum se va fi chinuit!

Din ruinele arse, au cules trupul de cărbune; templul viu al frumuseții era sgară! La mâna dreaptă, se mai păstra, așa cum i-o mai lăsaseră flăcările, brățara de argint, ultimul dar făcut cu ani înainte, pe care o purta numai când se iveau prilejuri de bucurie; am înțeles că aștepta venirea mea. Dintr'o bucată prinsă ca o lacrimă de restul brățării, continuând pios opera focului și topind-o, mi-am făcut această mătănie de argint, care, pentru alții poate însemna orice, pentru mine înseamnă numai jertfă.

Am putut înfrânge durerea; am vîndecăto cu leacul dela locurile sfinte, cu resemnarea. Înțelege-l acum, tinere prieten, pe Omar Khayyam: „Creatorul universului și al stelelor, într'adevăr, s'a 'ntrecut pe sine, când a creat durerea. Buze asemănătoare rubinului, bucle îmbalsămate, câte sunteți în pământ?“¹⁾ Pune gândul poetului lângă resemnare și mă vei înțelege.

Ultima mătănie din șirag era cea de argint. Hagi-Mursel a privit-o îndelung, așa

cum făcuse cu multe din celelalte, apoi își îndreptă privirea spre mine. Un zâmbet îndurerat, ca o scurtă falfăire de flămără îndoliată, în sborul său își lăsa tristețea pe ochii bătrânului. Mă privi și mi zise:

— „Ai crede, tânărul meu prieten, că, sfârșindu-se mătăniile șiragului, am încheiat aci bucuriile și durerile vieții mele. Dar n'a fost așa.

Au trecut iarăși ani. Părăsisem de mult olăritul. N'aș mai fi putut lucra: lutul mă făcea să gândesc la Mirem și focul cuptorului îmi amintea dăveroasa ei trecere în moarte. Socoteam viața mea aproape sfârșită și o căutam pe a altora în cărțile lor. Așa m'am apucat de librărie. În mijlocul cărților, din care singur am desprins ceiace nu mi-a dat școala, mă simțeam mai puțin nefericit. Le-am prețuit și le prețuesc ca pe bunii prieteni; mi le-am însușit mai ales pe acelea care oglîndesc simțiri asemănătoare cu ale mele, încât să nu te miri dacă sprîjinul gândului meu ți-l aduc adesea dintr'o pagină de carte.

Dar, înaintea farmecului lecturilor, mă bucuram de băiatul meu. Frumos ca Mirem, voinic ca mine, Emin alunga totdeauna umbrele deprimării mele. Îmi amintea pe Mirem, iar pe mine mă vedeam legând, prin el, un șir în mersul generațiilor, o împlinire către un destin ale cărui ținte nu mă 'nspăimântau, pe atunci.

Poate că tinerețea lui aștepta, înflorată, dragostea, ca odinioară Mursel printre flori albe, sau poate că visa o carieră pe măsura studiilor sale, când a venit războiul.. A trebuit să plece și el. Mândria mea dela început, a lăsat locul grijei, printre așteptări chinuite ale veștilor bune, până când, în locul lui, mi-au trimis niște decorații. Un camarad de al său a încercat să-mi spună odată, cum a murit Emin. N'am vrut să-l ascult; știam destul: a murit!

În momentul acela, pentru rosturile mele pământești, am murit și eu. Golul pe care-l vezi în șiragul mătăniilor, înseamnă pustiu care s'a întins peste viața mea. Viața mea... înflorire și rod; destinul meu: linie frântă de trăsnet, care, în cele din urmă, a dus totul în pământ“.

— „Tânărul meu prieten: aș vrea să înțelegi tot gândul meu, acum când povestea mătăniilor s'a sfârșit. Aș vrea să înțelegi că, în drumul meu, am simțit miresmele florilor vieții dar și tăișul ascuțit al săbiei destinului. Cărările vieții mele se aseamănă cu

* * *

* * *

ale celor mai mulți, dar, pentru mine, s'au pus întrebări. N'am plecat ochii spre a vedea numai îngustimea drumului, ci i-am ridicat îmbrățișând zările. Am căutat să ridic lotul meu cât mai sus, ca să găsesc răspuns întrebărilor, dar acolo am găsit numai poezia și înțelepciunea, care nu puteau lămurii neliniștile mele.

M'am întrebat adesea: care a fost rostul existenței mele? Șiragul meu de mătânii mi-arată cum mor florile strivite tocmai când fericirea le pare mai deplină; mi-arată zigzagul printre aur și voluptate; mi-arată sărăcia împăcată prin cămin și liniște religioasă; mi-arată jertfa și pustiu. Iarăși mă duce gândul la acel sublim revoltat împodobit cu geniu, Omar Khayyam, și înțeleg, ca și el, că „nașterea mea n'a adus nici cel mai mic câștig Universului. Moartea mea nu-i va micșora nici imensitatea, nici splendoarea. Nimeni n'a putut să mi explice de ce-am venit și de ce voi pleca“.

Ca și poetul persan, mă văd umil pion pe masa de șah a lui Alah. M'a mișcat, m'a oprit, m'a făcut să înving uneori, apoi m'a aruncat în cutia Neantului. Este adevărat, există, dar partida mea s'a încheiat de mult. O aștept reincepută în altă viață lângă tot ce am iubit.

Măinile bătrânului părăsără jocul mălănișilor și apucară utul. Din instrumentul rudimentar se revărsă, în odaie, melancolia, și în timp ce degetele dibuiau o melodie abia auzită, vocea acompania, recitând: „Căntece, parfumuri și cupe, — buze, bucle revărsate și ochi migdalați; jucării pe care Timpul le sfărâmă, jucării! Moralitate, singurătate și

muncă — meditație, rugăciune și renunțare; cenușă pe care Timpul o spulberă, cenușe!“.

Utul se odihni apoi alături, în timp ce bătrânul îndreptă cuvintele spre mine:

— „Iată, prietene, încheerile vieții pământestii, iată răspunsurile care, dacă nu-mi oprese neliniștile, mă încântă. Nu sunt nefecit: ceiace nu-mi poate da poezia, imi dă credința. M'am resemnat voinței divine, așa cum inspiratul Profet a lăsat scris în Coran. „O, credincioși, temeți-vă de Alah, după cum merită să fie temut, și nu muriți înainte de a vă fi resemnat voinței lui Alah! Laudă lui Alah, stăpânul Universului, bunul și milostivul!“.

Simțindu-mă în neputință de a-i adresa un cuvânt, Haji-Mursel încercă să risipească tăcerea care ne cuprinsese pe amândoi. Și, ca și când îl Interesa foarte de aproape, mă întrebă:

— „Ținere prieten, care este în românește înțelesul întocmai al cuvântului milostiv?“.

Însă tăcerea nu se risipi, ci fu ruptă din nou prin cuvintele de slavă a Divinității pe care, de data aceasta, le rosti în limba arabă:

— „El hamdulillah, rabbil, alemin, errahman i rrahim!“.

Apoi către mine:

— „Păcat că nu cunoști limba arabă!... Păcat!“

ION LOLU

Quatrenele lui Omar Khayyam din această poveste, sunt luate din traducerea d-lui Al. T. Stamatiad.

Versetele din „Grădina desmierdărilor“ și din Coran, sunt traduse de subsemnatul din limba franc eză

INTRE STIL ȘI OM

Istoria gândirii cunoaște formule de expresie, admise de publicul cel mare, și chiar de către intelectualitatea consacrată, drept *maxime*, drept cuceriri superlative, când în realitate rar sunt *valen'e* pentru anumite momente istorice, cu câtimea mijloacelor raționale limitate; simple *locuțiuni*; expediente de logică sau de lingvistică, menite să afirme, în locul unei potențializări, o deficiență de gândire, să materializeze o amăgire, să mărturisească o aspirație, dacă nu chiar să cristalizeze o himeră...

Deși locuțiuni deficiente, acestea au servit și continuă să servească gândirea umană, dar numai într'atât întrucât în dramatica luptă a omului de a se realiza dincolo de posibil, ele reprezintă simple popasuri...

Una dintre aceste „maxime”, dintre aceste pseudo-gândiri, dintre „himerele” potențializate, a fost și definițiunea lui Buffon: „*stilul e omul însuși*”.

Stil și om! Apropiere de noțiuni cu conținuturi variate și opuse: împerechere de abstract și de real; comparație de rigid și de fluid, produs uman și produs cosmic – stilul și omul nu pot sta alături pentru fixarea unuia și aceluiasi patrimoniu logic. Stilul, o „necunoscută” în căutarea formei sale definitive, nu poate dobândi, nici prin similitudine, nici prin opozițiune, nici prin unitate, nici prin contrast, claritate, lumină științifică, coordonare noțională, în comparațiune cu omul – element indefinibil, nemărginit, microcosm schimbător, „*unitate vitală ce nu se lasă disecată*” – cum spune Spengler.

Definițiunea stilului prin om, în accepțiunea sa integrală, este prin urmare, o

definițiune ilogică, care ține de absurd..

Și totuși... în plinul acestei definițiuni absurde trăește un hibrid, – ca orice produs contrariat în alcătuire, – un amestec de adevăr și de minciună, purtând pentru sacrilegiul îmbinării, destinul unei orientări și al unei rătăcirii în același timp: el duce, prin corelatul „stilul e omul” spre rătăcirea concluziunii, iar prin substanțivarea sa, prin paralelizarea termenilor, prin fixarea problemei pe latura: „*stil și om*”, deschizând cercetării, orientarea unei noi configurații...

Pe această cale, termenii corelatului *stil și om* luați totdeauna alături, dar niciodată într'o singură și totală contopire, ne vor înlesni, dacă nu cuprinderea unei complete sintetizări, cel puțin posibilitatea unor cercetări fertile.

Problema stilului a preocupat mintea omului cult, pentru că stilul a secundat pe om, ca o realitate vie, în mai toate manifestările sale privind frumosul, și încă dela începutul artei sale, intuitive.

În forma cultă, dela „piramida egipteană” la „bazilica orientală”; dela „templul antic” la „doricul” grec; dela „tragedia” lui Euripide la teatrul modern; dela „plastica” lui Michel Angelo la „impresionismul” lui Rodin; dela Rafael la Van Dogh, sau dela muzica italiană la cea wagneriană, istoria s'a înscris tot mai grea, tot mai bogată în stiluri și nuanțe, pentru viața sufletului omului. Dar limitând stilul aci, ar fi să-i reducem imensa putere și valoare. El trece dincolo de forma cultă; coboară în etnic și primitiv, cu aspecte nebănuite; cuprinde mai toată gama simțirii ca și a artificializării, a autenticității ca și a imitațiunii omului, atribut al sin-

gularității lui, ca și al gregatelor sale. Se desprinde astfel și din „comic” și din „trațic”; și din „genial” și din „armonic” și din „statuar” și din „relief”; din „doamnă” ca și din „litanie”; din „baladă” ca și din rapsodie.

Stilul e un variat aspect al biologiei... Din această însușire primară își suculează sinteza.

Preocupările pentru stabilirea noțiunii stilului, cu complexul său subordonat, au fost imense. Definirea însă a rămas veșnic fluidă; veșnic în marginea spiritului critic; veșnic într-o ineputabilă actualitate.

Stilul? Este o însușire a artei... Dar nu în strimta accepțiune a artei consacrate – nu este o formă a perfectului – ci poate fi întâlnit, deopotrivă, și în manifestări de frumos neconsacrat, nu numai primitiv, ci și brut!

Cu această dezgăzuire, el capătă largime, și viață; orizontul său noțional prinde adâncuri, înălțimi, planuri...

Stilul este o însușire generală a frumosului – dar a frumosului prin om, coborât de el în realitățile simțurilor și ale plasticeii.

„Arta – spune Keyserling – este expresiunea cea mai înaltă, cea mai vie, a vieții”. Legat de produsul variu al omului, de plasticul expresiei lui, chiar dincolo de artă, dar în marginea și cuprinsul frumosului, stilul este savoarea acestei expresiuni...

Nu este însă omul... pentru că omul nu se definește totdeauna prin frumos. Și este antinomie să se vorbească de un stil al urâtului, cum ar fi una să se încerce o definire estetică a inesteticului.

Urâtul este o formă sau neevoluată sau în degenerescență; în tot cazul un produs nereușit. Este compatibil cu viața și cu omul, dar rămâne în afara esenței lor superior morale.

Stilul nu este omul, pentru că spre cuprinderea unui stil al omului și unui stil al frumosului, detașat – entități singulare – avem varii puncte de plecare și de ajungere; nu reușim aceiași sinteză. Unul începe acolo unde stârșește celălalt; stilul frumosului creat și detașat de om, se plasticizează, se singularizează, devine lucru complect, acelaș, egal numai cu el însuși, în intruparea artei și a esteticului; devine, înainte de toate, obiectiv. Un stil al omului, desprins din acțiunile sale, dinamice, chiar când ele duc, nu numai la

efecte de estetică și de stil, ci chiar la creațiuni materiale, se pierde într-un viu inponderabil, pe continui schimbătoare fețe subiective, – varii în aspecte ca și în intensitate – un stil plural, care își trage armonia și suculența tocmai din variațiune și discordanță. Târât și șovăitor în oboseală și decadentă, exuberant și romantic în plina sa ascensiune, descriind o istorie inegală pe marginea fiecărei zile – rigzag de subiectiv în timp – profilul stilistic al omului este aproape un miraj.

Conținutul stilului de artă devine expresie de acolo de unde sfârșește în unitate; stilul de viață potrivit omului, și ansamblului său de creație, dobândește consistență, armonie, savoare, de acolo de unde poate armoniza pluralitatea.

În forma sa genetică stilul merge până la adâncă zidire a sufletului, până dincolo de metafizic, până în cosmos, unde se topește în absolut. – Este el, din cauza acestei geneze comune și simultane, o determinantă însușire a omului, o fidelitate? Ar fi să ne oprim la considerațiunile individualismului, luându-l pe om drept scop și centru al creațiunii.

Legăturile stilului cu metafizicul și cosmosul, merg împotriva definirii sale prin om. „Stilul este un fapt inaccesibil inteligenței artistice, revelațiunea unei metafizici, un imperativ misterios, un destin” – spune Spengler. Nu este în om deci, și nu se poate defini prin om. E deasupra lui. Mai mult încă, pe latura frumosului creat, nu e nici măcar apanajul operei de artă; dimpotrivă, opera de artă, în ceiace privește stilul, este consecința unei determinante genetice...

Un alt autor, C. Blanc, ajunge la această formulă a stilului: „Sunt nuanțe în felul de a simți, consacrate de marii maestri – dar în afară de aceste nuanțe – recunoscute stil – mai este ceva general și absolut, care se numește stil. La fel cum stilul este un „cachet” al cutărui sau cutărui om, mai este și amprenta umanității asupra naturii”.

Co-există deci, după acest din urmă autor, în fapta cu însușire estetică a omului, fie ea operă creată, fie ca atitudine biologică chiar, cel puțin două stiluri: „cachet-ul” individual și „amprenta” umanității – „imperativul misterios”, „destinul” lui Spengler.

Stilul este prin urmare, și obiectiv (destin) și subiectiv (cachet) în acelaș timp.

Dualitatea aceasta nu se suprapune; nu definește prin urmare omul, cu atât mai puțin când, coborât din metafizic, stilul devine „*accesibilul inteligenței*” și mai ales al „*inteligenței artistice*”.

Intervine aci „*interpretarea*” naturii. Creațiunea de stil personal la care ar isbuti, se falsifică prin *mediațiunea cunoașterii* pe care se sprijină această interpretare – mediațiune care, fiind o incursiune a obiectivului imanent – opus celui de destin, transcendent, este în acelaș timp, un element de abdicare față de propriu și de autentic.

„*Subiectivul nostru creiază realitatea – obiectivă*” spune Kant: și stilul din acest punct de vedere, ar trebui să fie o *formă a gândirii plastice care să îmbrace realitatea, proprie sentimentelor noastre*. Costumarea aceasta, ca și subiectivizarea naturii, chiar când e adecuată, nu se poate depărta de un „*general*” uman în care particularul face notă distinctă mai numai în cazul unei determinări transcendente; pentru restul cazurilor, de îndată ce intervine voința și inteligența estetică, avem de-aface cu un compromis între transcendent și imanent, compromis în care omul devine, grație determinismului în care intră, un simplu mijloc de exprimare.

Dar și în cazul întâi și în cazul al doilea, cu toată creațiunea realității obiective prin subiectivul nostru, *stilul rămâne desprins de liberul arbitru, deasupra omnipotenței...*

Chiar elaborarea operei de artă – acolo unde omul apare creator, – nu este, din punct de vedere al armoniei stilului cu destinul stilistic al omului, un conformism.

Intervine și o tehnică psicho-biologică a falsificării.

Sufletul ca și mintea au determinări sintetice; *dar au puțința unor determinări independente*. Fie în oglindirea în interiorul omului, fie în proiectarea în afară a interpretării aspectelor exterioare, determinările acestea sintetice ale minții, când se unesc, când se separă. „*Tensiunea*” pe care *Pierre Janet* o punea la baza oricărei sinteze sufletești este, în fond, *procesul compromisului, adesea frecvent, dintre suflet și minte, pentru elaborarea unei opere*.

Orice sinteză, quintezență de tensiune interioară, este mai ales pentru lucrul creat – fie el chiar numai atitudine exterioară – o trecere prin conștiință. Aci ia

forma, în ultima analiză, și stilul; aci natura își individualizează „*amprenta*”.

Ce reprezintă această trecere prin conștiință, din punct de vedere al însușirilor estetice?

O *uniformizare* – fără a fi o uniformitate...

„*Conștiința nu este substantivă – ci transitivă*” (*W. James*.) Iată deci, un dezacord¹ inițial, între om, faptă estetică și stil, chiar dela punctul de unde unirea pare mai strânsă.

Dacă transitivul conștiinței ar fi succesiv, caleidoscopizarea faptului estetic ar provoca variațiune neînsemnată; în tot cazul ar fi sesizabilă în nuanțele sale. Ne-am afla doar în fața unui fenomen de deplasare a conștiinței estetice, deci și a mărcii de stil. *Transitivul acesta însă nu numai că nu merge succesiv, dar este și multiplu, în planuri variate urmând, din punct de vedere al expresiei stilistice, „eurile” individuale, multiple și variate și ele. Pe gama acestor „euri” deosebirea poate deveni totală.*

Pirandello și *Proust* ne-au ilustrat această deosebire pe tema multiplicității „eurilor”; *Beaudelaire* și *Dostoievski* au învederat existența dualității protivnice.

Din prea deasa opunere dintre psihic și mintal, ca și din variata exprimare, parțială, a eurilor, în fenomenul artistic creat de om, la care se adaugă și unele determinări genetice, au putut lua ființă două mari categorii de stil; *stilul de armonie superioară, cu „cachet” sufletesc și pe care l'am numi stil proteic; și stilul de armonie formală, și pe care îl etichetăm bucuros, stil tehnic.*

Stilul proteic traduce eternul uman, misterul destinului, depășind omul; stilul tehnic însușește numai frământarea lui... El prezintă continua schimbare a perspectivei mintale în cercetarea unui perfect ce se lasă scăpat.

În frământarea aceasta, stilul tehnic, depărtat din ce în ce mai mult de „*amprenta destinului*”, a scoborit, tot mai dependent de realitățile civilizației și aspirațiile modei. Decăderea lui în această subjugare l'a putut duce la o imanentă formală, tot mai artificializată, la creierea unei valențe protivnice stilului proteic și conținutului uman.

Coborît din individual și ecuația sa, în social și scolastic, stilul tehnic a trasat, pentru om, orientări ce-i sugrumă psihicul ca formă a autenticității – adoptă imitativul.

Constatarea aceasta o face și Keyserling, deși pe altă latură, când observă că: „dacă persoana „numenală” nu se afirmă în raport cu conștiința „fenomenală”, spiritul moare, închizându-se în rețeaua fatală a construcțiilor sale artificiale”.

Raportul acesta, neconform, dintre numen și fenomen, este caracteristic și în privința stilului.

În acest chip, *distanța dintre stilul proteic și stilul tehnic atinge aproape deosebirii de gen*: unul rămâne tranșant în tăutura specială a mobilelor spiritului, în „aerul de familie” al acestor mobile; celălalt devenind o tăetură de societate, de conveniune, „o expresiune a sociabilității artistice” (Guyau) și o formă de stil de aceeași natură.

Tot mai eliberat de om, dar mai robit de produsul său, zestre spirituală și model, rezervă de rutină și apanaj pentru mediocritate, stilul acesta este tot mai caracteristic civilizației – adică acelui proces pe care Carrel îl atribuie mai mult consecințelor incalculabile ale unor descoperiri întâmplătoare – libere deci, de voința omului, și despre a căror orientare nu putem afirma că fixează un progres sau un declin.

În stilul proteic cizelează natura; momentul de inspirație atârână determinant în „pendularea dintre iluzie și realitate” – caracteristica, după Mendelsohn, a operei de artă; în stilul tehnic, cizelează tehnica, care s’a substituit stilului, la fel ca metoda filosofiei.

Avem echivalentul pierderii însușirii divine. Deaceia poate stilul tehnic a ajuns să învecineze destul de frecvent, patologia.

Deosebirea aceasta dintre stilul proteic și stilul tehnic ne va duce la exemplificări curioase, la negarea din punct de vedere al stilului, a unor valori consacrate, și tot ea ne va confirma drept stil, de puternică factură, savoarea unor lucrări artistice, sau tipuri, profiluri umane, primitive, necizelate de nici o tehnică iscusită.

Astfel lipsită de stil, de stil proteic, va apare arta greacă aproape întreagă, din vestitul secol al lui Pericle. Citată și cunoscută pentru maximul său de perfecție, *această artă este operă formală, rezultatul unei tehnici iscusite, dar produsul unui suflet în repaos.*

„Grecii – spune Spengler – „ignorau modul vizionar al plăcerii artistice; ei pipăiau marmora dar numai cu ochii”. În epoca lor de aur, au cucerit și trecut în

piatră legile armoniei, dar, artiști ai retinei, au ajuns și la o complectă despersonalizare. *Wikelman* spune în această privință, pe bună dreptate, undeva: „*la beauté parfaite est comme l'eau pure, qui n'a aucune saveur particulière*”.

În stilul tehnic s’a ajuns la o etapă, consecventă artei pentru artă, în care nu numai că stilul nu e omul, dar locuțiunea și pozițiunea termenilor se inversează: *omul e stilul*. Sub stăpânirea stilului, foarte ades sub tirania lui, a valorii relative ce i-o dă moda, omul își schimbă până și structura interioară, se falsifică, conștient sau nu, până în străfunduri, schimbând de aci, comoara de personală și autentică inspirație, pe isvoare de stăpânire tehnică. Artistul se forjează ca un meșteșugar (exemplu în *Carducci*); se conteplă ca un laborator, ca o uzină de produse, în care gândurile țin locul instrumentelor de muncă și inspirația pe acela al materiei prime (ex: în *Mallarmé, Beaudelaire, Valery*).

Nu se poate imagina alt paroxism al abdicării „*stilul e omul*”.

Stilul tehnic părăsind tot mai mult căile determinărilor genetice, pentru a se apropia tot mai tare, de acelea ale civilizației factice, a sfârșit apoi, prin a-și face un zeu utilitar.

Nimic nu ne împiedică atunci să mergem până la darwiniana observație a lui *Semper*: „*stilul a devenit – consecvent omului – un produs al materialismului*”.

Stil... generic, stil... anonim, stil profesionalizat, din care sociologia își va croi tipuri...

Și pe această latură se pare că *Buffon* în sfârșit, are dreptate: *om mașină, stil mașinizat*.

Stilul proteic stăruie în atitudinea sa umană, dar definirea lui prin om rămâne tot o iluzie...

Pentru îndepărtarea sa din cuprinsul acestei definiții, mai intervine și rolul *bovarismului* în creație; mai intervine și falsificarea acelei *autoiluzionări conștiente* de care vorbește *Lange*.

Omul preocupat sau stăpânit de ideea stilului, se expune, în produsul său, în atitudinea sa, după un prototip, într’o ipostasă idealizată. Vrea să treacă drept altul, sau chiar sfârșește prin a deveni altul...

Atunci?

Stilul nu e omul., Stilul nu mai e omul... Stilul nu mai e nici măcar în om!...

N. SEVER CĂRPINIȘANU

DISCURSURILE PARLAMENTARE ALE D-LUI ARMAND CĂLINESCU

Cele două volume de Discursuri Parlamentare datorite domnului Armand Călinescu și apărute nu de mult, ne-au surprins și ne-au sugerat multe și varii reflecțiuni. Ne-au surprins pentru că nu le așteptăm acum, și ne-au și îndurerat pentru că, cu toată frumusețea lor, ele au darul să reînvie toată drama spectacolului care s'a jucat atât amar de vreme pe scena din Dealul Patriarhiei.

D. Armand Călinescu, ne înfățișează un sbucium: acela al sincerității ofensate. O dramă a celorlalți: aceia a prostiei dominante; și o tragedie: paralizarea celor mai bune intenții și tăgăduirea celor mai vizibile realități. (Vezi discursul din 20 Decembrie 1926). În defunctul Parlament, vulgar prin atitudine, pestrît prin compoziție, neselecționat, nedisciplinat și mereu dispus să desăvârșească haosul, d. Armand Călinescu aduce o perfectă ținută intelectuală, o indiscutabilă competență, un desăvârșit respect față de ideie și o arzătoare dorință de a convinge în mod civilizată. Această ținută nu se clintește pe tot parcursul celor peste 700 pagini cuprinse în cele două volume de discursuri. Chiar cuvântarea sa de debut, îl silește pe președintele de vârstă al Camerei, C. Meisner, să recunoască în auzul tuturor, că „vorbitoarea grăește europenește”. Acest europeanism, căruia d-sa îi adaugă și o pronunțată coloratură literară, fac din discursurile publicate acum, o carte nu numai documentară, cum spune d. Iorga în prefață, ci mai ales culturală.

În adevăr, dela primele pagini, te isbește bogăția cunoștințelor, claritatea expunerii, eleganța stilului și onestitatea gândului. Nici o preocupare de „efect”, nici un spirit

ieftin, nicio „epigramă”, nicio bagatelizare a chestiunilor discutate. Numai idei, expuse categoric, clar, răspicat, de către o minte ascuțită și mereu atentă. Să luăm ca pildă discursul dela 26 Iunie 1926. D. Călinescu face o expunere plină de detalii a felului cum au decurs alegerile, mai ales în județul Argeș. Să lăsăm la o parte toate samavolniciile relatate de orator, toate abuzurile săvârșite de autorități și tot grotescul „Adunării” care-l asculta. Să ne ocupăm înnumai de fondul expunerii și de forma ei. Discutând indelicatetea unui șef de organizațiune, care se folosea de numele Suveranului într'un manifest electoral, d. Călinescu ține Adunării un strălucit curs de drept public: „Cei 50 ani de viață constituțională a României dinainte de războiu, ajunsese la stabilirea unui precedent îmbucurător. Se fixase anume, o bună regulă de conduită politică, prin scoaterea Suveranului din polemicele dintre partide. Se dădea astfel nu numai o nemerită expresiune sentimentului de deferență pe care trebuie să-l observăm față de Capul Statului, dar se respecta și un principiu de drept constituțional, care proclamă iresponsabilitatea Regelui. Regele este iresponsabil. Și un indiciu formal al acestui principiu, îl avem în faptul că toate actele Suveranului trebuie să fie contrasemnate de un ministru, care-și asumă singur astfel întreaga răspundere. Nici chiar exercițiul unei prerogative regale, cum este aceia a numirii unui nou ministru, nu este scutit de această formalitate – și-mi pare rău că o spun – și de această răspundere...”

(La această clară și elegantă precizare, i se răspunde că luminata Adunare n'are ne-

D. ARMAND CĂLINESCU
Ministrul Internelor

voie de citate! Ce deosebire de nivel!)

„Sunt un om de o perfectă urbanitate“, spune chiar d. Călinescu în altă parte, „dar oricum aş fi, am câteodată impresiunea că sunt persoane pe care dacă le pui alături de noi, sunt persoane de eleganţă, sunt într-o aşa totală incompatibilitate încât nu merită să mă mai opresc“.

Marea majoritate a discursurilor d-lui Armand Călinescu, cuprind numai chestiuni grave, sub care se simt dureroase frământări sufleteşti. Ne face impresia că d-sa a suferit când le-a rostit. Cel dela 4 Februarie 1931 (desordinele din Calea Griviţei), are accente impresionante, după cum cel dela 9 Decembrie, acelaş an, (salarizarea învăţătorilor), dovedeşte o perfectă cunoaştere şi un arzător interes pentru învăţământul nostru primar.

Dealtfel am mai spus că ceiace este caracteristic la d. Călinescu este exacta cunoaştere a lucrului discutat. Nu-i scapă nici un detaliu, iar expunerea d-sale este gradată, ca o frământată acţiune de roman psihologic. În literatura noastră parlamentară, dacă o putem numi astfel, cele două volume ale

d-lui Călinescu înfăţişează un punct culminant de concepţie şi erudiţie politică. Discursul privitor la legea Cooperăţiei (4 Martie 1935), la legea pentru prelungirea stării de asediu (12 Martie 1936), precum şi cel relativ la incidentul dela 13 Februarie 1937, (9 Martie 1937), toate poartă pecetia unei intelectualităţi superioare şi a unor concepţii pecăt de diverse, pe atât de noi.

Pentru cei care vor să se familiarizeze cu adevăratul limbaj parlamentar şi să se edifice asupra politicii noastre din ultimii ani, dar mai ales acei care vor ca în acţiunile lor să se servească de logică, de sinceritate şi de eleganţă, învăţând „arta de a guverna“, precum şi pentru acei care au asistat neputincioşi la desmăţul falsei noastre democraţii, discursurile d-lui Armand Călinescu apar ca izvor nesecat de informaţie şi documentare. Fruntaş în viaţa politică, d-sa este şi un fruntaş al vieţii intelectuale. Un fruntaş al vieţii intelectuale, însă dinamic, îndrăzneţ, deschizător de orizonturi şi de drumuri noi.

G. M. VLĂDESCU

IUBIREI TÂRZII

Shakespeare, Sonet 73

De sunt, ca foamna sunt, când anul moare,
Când de pe ram frunzişul palid cade
Spărgînd boltiri unde curgeau cascade,
Cântări de păsări astăzi călătoare.

Sau îşi apar lumină 'n valuri fade
Murind pe ape în apus de soare —
Amurg, pe care noaptea-adormitoare,
Ca sor'a morţii-l şterge şi-l tot scade!

Ori că aş fi o slabă licărire
Din foc răpus, ce zace pe cenuşa —
Al faimei leagăn, inimei pieire...

Dar stins de-avântul, ce mă scoase mare,
Mă vrei... Iar inima-şi deschide uşa
Grăbită-a prinde ceeace dispăre!

D. STOICESCU

CRONICA LITERARĂ

JULIAN VESPER: „Primăvara în țara fagilor”

Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”

PRELIMINARII

În literatura curentă de astăzi se crează o mentalitate, care devenise supărătoare obsesivă: tomurile mari, interminabile, groase, cu infinite descripții, cu infinite explicații.

Un tom mic, un volumaș, nu era luat în mână de cititor și nu era luat în seamă de editor.

Traectoria sentimentală a unui erou de pildă, în cursul unui roman, trebuia descrisă cu cele mai mici amănunte, cu toate revoluțiile pe care le provoca, și mai cu seamă trebuia să fie foarte... sentimentală. Și amuzantă. Și verosimilă, etc.

Din tot ce s'a scris în ultimii zece ani (cu câteva excepții din fericire foarte esențiale: *Craii de curtea veche*, *Isabel și Apele Diavolului*, *Maitrey*,) vedem ușor facilitatea și abundența romanului pretext.

Pe *Ionel Teodoreanu*, spre exemplu, din „*Ulița copilăriei*” nu-l mai găsim astăzi, nu-l mai recunoaștem. Scrie mult, două romane trei pe an și scrie frumos. Fetele de pension îl adoră, elevii de școală îl caută cu lanterna pentru toate porțile ce vor să se deschidă, bătrânii îl citește pentru amintirea aromelor tinereții.

Ionel Teodoreanu rămâne, firește, un scriitor mare, dar nu este suficient.

Trebue să rămână prezent cu ceea ce este substanțial în artă, nu numai cu gloria care de altfel este bine meritată.

Am dat ca exemplu și în alte rânduri și am vorbit despre romanul de 100 de pagini. Tipul acestui roman: *Pan* al scriitorului norvegian *Knut Hamsun*.

Găsești acolo atâta orizont, atâta măre-

ție de legendă și dragoste, încât azururile le simți consumate în fiecare cuvânt, în fiecare literă.

Francezii au înțeles asta mai de vreme. Toate romanele lui *Knut Hamsun* au fost traduse în franceză. La noi abia „*Pan*”.

Iată, de pildă, câteva rânduri în traducerea lui *Georges Sautreau* din „*Sous l'étoile d'automne*”:

„Hier la mer était polie comme un miroir et aujourd'hui elle est polie comme un miroir. C'est l'été de Saint-Martin et la chaleur dans l'île – et quelle douceur et quelle chaleur! – mais il n'y a pas de soleil”.

Pătrunzi cântecul celui mai splendid peisagiu, cântecul ascuns al creației. Fără pretexte lirice, fără speculațiuni inutile epice.

„Hier la mer était polie comme un miroir, et aujourd'hui elle est polie comme un miroir”.

Cum vrei mai multă frumusețe, mai simplă și mai reală perspectivă.

Lui *Ionel Teodoreanu* nu-i lipsesc calitățile, îi lipsesc însă esențele.

Ceea ce lipsește în întregime romanului românesc de astăzi.

Calitățile – pentruca să spunem așa – ale romanului de 100 de pagini le desăvârșește în romanul său „*Primăvara în țara fagilor*” d. *Julian Vesper*.

D. *Julian Vesper* este, alături de talentatul și nedreptățitul *Ciril Vărnay*, singurul care a înțeles aceasta, care stăpânește esențialul. Ceea ce înseamnă că stăpânește totul.

„*Primăvara în țara fagilor*” este un roman lipsit de tematică.

Găsești acolo tot soarele unui plaiu coborât în muțenia rământului, toată binecuvântarea cântecului slăvit de liniștiți și rugăciune.

Despre subiect nu poate fi vorba. Și nici nu interesează subiectul. Acolo sunt mii de subiecte cari susțin fiecare amănunt de viață și peisagiu.

Ceeace interesează este căldura, feroarele – cum spune Eugen Ionescu – ale vieții eroilor, ale vieții lui.

Laptele înșiruite infinit, metodic, nu au nici o importanță.

„Primăvara în țara fagilor“ este un roman viu, inedit prin prospețimea inegalabilă a stilului, a acțiunii și a atmosferei.

Este prezentă astfel virtutea marelui familii a scriitorilor bucovineni.

Acțiunea se petrece fără o tehnică studiată. Totul trăește prin prezența unui destin. Destinul cărții, destinul autorului, destinul tuturor.

Eroii nu sunt oameni extraordinari. N'au pistoale, nu țipă, nimic nu este din ceea ce am cunoscut până acum, fantasticul căutat, sau fantasticul modern.

Dela prima filă însă până la ultima, recunoști fantasticul ca fenomen al pământului, fantasticul de esență al vieții noastre cu viața pământului încununată.

O boare ireală aspiră tot pitorescul locurilor:

„Răchitele aveau mâțișori și frunzișoarele fragede desfoiau miresme din profunzimi. Peste livezi creștea o răcoare de primăvară, o răcoare a pământului negru, a brazilor și a semințelor vii ce așteptau încolțirea. Ceața ingenunchiase ca o imensă și albă binecuvântare peste întinderea întunecată a livezilor. Pașii lor sunau înăbușiți și nici unul nu îndrăsnia să vorbească. Filip, cu glasul de tunet și desnădejdea lui copilărească și neînfricoșată, sfărâmasese ceva în sufletul lui Hecli. Cu fruntea plecată, asculta vocea nouă, lămurită și poruncitoare ce-i șoptea în urechi și încerca să-i prindă înțelesul.

– Privește, spunea vocea, pământurile îndestulate de truda omului, încep să rodească. Și tu ai întors brazda grasă ca untul, și tu ai svârlit semințele grâului, pline de milioane de vieți. Și ele vor înverzi în urma ta”.

N'am întâlnit o pagină mai frumoasă de cât în genialul *Kunt Hamsum*.

N'am întâlnit o frumusețe mai caldă, mai vorbitoare, mai fantastică, decât în locurile de vis și disperare ale lui *Peer Gynt*.

Eroii nu-și poartă lucrul înflorit după ei, ci există între vocile ascunse, între tainele mari ale unei dimineți, ale unei brazde răsturnate peste ochii și mâinile lor.

Ei există neconținut la toate pogorările binecuvântate și se bucură cu ființa lor:

„Livezile schimbau fețe sub dogoarea soarelui: dela galbenul întunecat până la albastrul metalic. Un verde pur, scânteietor le topea într'o pastă de soare și smarald. Casele negre, proaspăt vărute, se tupilau umile sub povara albastrimii de sus”.

Sau:

„Inoptase de mult. Căii mergeau în pas, la vale, o apucau în galop mărunț; la deal se opinteau din greu. Sate necunoscute se perindau; oameni tăcuți le dădeau binețe. O pânză galbenă tremura peste fața liniștită a cerurilor, se învălmășea peste întinderi de var, se încrețea în falduri în jurul lunii.

Ici și colo, Lichiria deslușea fruntea feciorului, ochii lui limpezi o chemau în depărtări nepătrunse”.

Iar *Knut Hamsum* în „*Sous l'étoile d'automne*” spune:

„De tous côtés dans le bois de sapins se dressent les sorbiers avec leurs baies de corail mûres. Ils laissent tomber leurs baies en lourdes grappes qui frappent le sol. Ils se récoltent eux-mêmes; et se ressemblent eux-mêmes; c'est une incroyable surabondance qu'ils gaspillent chaque année: sur un seul arbre je compte plus de trois cents grappes”.

Inrudirea spirituală între d. *Julian Vesper* și scriitorul norvegian, este vădită și una dintre cele mai fericite.

Atmosfera din *Ibsen* și peisagiul mareț al lui *Thomas Mann* din „*Muntele fermecat*” deasemenea le găsești.

Dacă d. *Julian Vesper* are atâtea înrudiri – veți zice – este o slăbiciune.

Nicidecum. Dimpotrivă este dovada unui larg orizont, unor formidabile resurse. Arta nu are hotare și tangentele ei rodesc în nemăsurarea vieții.

D. *Julian Vesper* aduce însă nuanța vie a specificului românesc, cu tot ceea ce se leagă prin tradiție și cântec.

Iată de pildă acest cântec al lui Nichifor a Babei răsturnat în aerul brumat:

– „Ce te legeni brad frumos?”

– „Da, mă elatin să cad jos,

„Căci bine am auzit

„Că de mine s'a vorbit.

„Trei bărdași din Baia Mare

„Ca să vie să mă taie

„Să mă ducă pe trei care
 „Să mă facă temnicioară,
 „Temnicioară la voinici
 „Supărare la părinți,
 „Temnicioară robilor
 „Voie bună domnilor

Vocea lui Nichifor a Babei „*se târăgăna*

cu o negrăită tristețe, apoi se stinse încet ca un ultim zbor”.

Am citat intenționat mai mult pentruca să vorbească paginile din „*Primăvara în țara fagilor*” prin ceea ce au făcut o carte mare.

Un exemplu frumos pe care scriitorul bucovinean ni-l dă, și un cuvânt de frumoasă laudă Editurei „*Fundațiilor Regale*”.

ȘERBAN BARIȚIU

NOUL SEPTEMBRIE

O vară 'ntreagă piscurile, iată,
 Săpară 'n cer cu surdă osteneală
 Pină=au găsit arama căutată
 Și=au dat arama toamnei la iveală.

Să=și vezi din glasuri codrii luminînd,
 Ai zice că e=un prinț la vînătoare
 De zimbri. Să=auzi văile=alergând,
 Septembrie 'n goruni cioplind vioare!

Dar spune=mi, sub mestecenii de zinc
 Ce frunte=ar ști să ardă=șa fierbinte?
 Ce vis, în care ultim vals murînd,
 Să=și ningă astfel rănile lui sfinte?

Indată=un crainic munții i=a vestit.
 Și dintre toți, un munte singuratec
 Din ceată s'a desprins și a venit
 Cu pași de=amurg, la tava cu jeratec.

DUMITRU OLARIU

ELEMENTE DE CRITICĂ LITERARĂ

Năzuința supremă a științei și culturii omenești, a fost totdeauna aceea de *a-și adânci cât mai mult rădăcinile în substanța eternității*, de a-și îmbogăți conținutul cu noi potențe cosmice.

Știința, pe calea experienței și scrutând orizontul universului fizic, se străduiește să cucerească adevărul pe temeliiile cărui se sprijină viața, *să deosebească ce e real și etern, de ce e aparent și vremelnic*.

Cultura, pe calea intuiției lăuntrice și răscolind

substanța universului sufletească, iscodește fără încetare *tâlcul spiritual din vâpala cărui s'a fost plăsmuit eul lumii și eul nostru*.

Știința este cunoaștere, înregistrare și interpretare a fenomenelor din afară, ale lumii fizice. *Cultura este autocunoaștere, creștere sufletească, desăvârșire etică, trăire în adevărul cel mai înalt al ființei noastre*. Și știința și cultura, ca ambasade ale inteligenței și sensibilității omenești, caută fără zăbavă *acele miraculoase valențe, prin mijlocirea*

căroră omul să se lege cât mai trairic de făptura universului.

Justificarea acestei predominante tendințe, o găsim exprimată limpede și pitoresc în următoarea mărturisire a fermecătorului poet indic Rabindranath Tagore: „Sufletul omenesc trebuie mereu să se afunde în Univers, în fiecare clipă să-l străbată ca să capete putere pentru viața lui individuală. La fiecare pas să se supui ritmului etern și să atingă inima și unitatea tuturor lucrurilor, *ca să-și găsească reazim în Izolarea lui*“.

Privind problema noastră din această perspectivă, credem că *funcția primordială a criticii în genere, este aceea de a desprinde din operele spiritului cele mai autentice svâcniri spre cuprinsul marelui suflet al lumii*. În acest înțeles, a defini elementele criticii literare, însemnează a adănci *elementul care dăruiește sufletului valoare și sens cosmic: spiritualitatea*.

Lumea ideilor și sentimentelor, alcătuiește, substanța oricărei spiritualități. Conținutul ei sporește în măsura în care dă sens lumii înconjurătoare și valoare sufletului omenesc. *Spiritualitatea este flacăra interioară care ne revelează cerul și pe noi înșine, dându-ne viziunea infinitului și a unității noastre cu marele Tot*. Din văpaia ei au luat ființă valorile etice, estetice, religioase și filosofice, de existența cărora se leagă toate bucuriile, speranțele și visurile umanității. Pentru că, după cum subliniază profesorul C. Rădulescu-Motru, nu există spiritualitate „fără o credință într-o ordine perfectă și eternă, care să dea înțeles vieții de pe pământ. Ea răspunde cerinței de perfecționare și de nemurire. *În spiritualitate stă mângâierea și în același timp mândria omului*“.

Un element care pledează pentru temeinicia valorilor spirituale, este deci și *voința de desăvârșire* care se vedește atât în natură, cât și în lăuntru nostru. Într-adevăr, în lumea tăcută a gândului — răsărit ca o geană aurorală din infinitudini de noapte și vis — stăruie o neodihmită voință de creștere și perfecționare. Nu simțim, oare, cum întreaga noastră ființă tinde din răspuțeri către o cât mai perfectă expresie de viață și gândire? Și, pentru a se înfăptui evoluția dela scâncetele pruncului, până la cugetarea înțeleptului, nu se prăpădește o adevărată Niagară de energie și gând?...

Ei bine, această *năzuință spre mai bine*, ce se manifestă în operele literare prin acel *elan spiritual care iradiază totodată înțelegere a lumii și iubire a semenului*, trebuie să alcătuiască un punct principal al cercetării critice. Ea va căuta să descifreze semnificația tnală a sensibilității, care s'a întrupat în formele consfințite ale literaturii, *tâlcul adevărului* pe care-l poartă în valurile sale, în sfârșit *orizonturile* spre care tinde. Critica va încerca să precizeze *atitudinea* artistului în fața vieții, *unghiul* prin care privește sbuciumul spiritului de a se

întrupa în materie, *mărinimia* care-i însuflețește gândul, și îndeosebi *dimensiunea adâncă, metafizică*, pe care își grețează, ca în jurul unui pivot, lumea cugetărilor și sentimentelor sale.

Marile opere literare, răsfrâng toldeauna o viziune originală, aurorală și sugestivă asupra vieții și omului. Gândul eternității — despre care subtilul estetik Tudor Vianu spune că „a fost recunoscut adesea drept izvorul de căpetenie al creației artistice“ — le însuflețește, dăruindu-le harul tinereții veșnice. Aceste opere îndreaptă către inima lumii, punți de vis și vrajă, de iubire și cântec, de suspine și lacrimi, împărțind astfel vremelnicul vibrația eternității, iar țărnutului perspectiva infinitului.

Răscolind adâncimile sufletului omenesc, scriitorii pătrund fără vrere în intimitatea sufletului universal, în acel joc al energiilor și principiilor necunoscute care guvernează sumbra împărăție a inconștientului nostru. Accentele născute din intuiția acestui tainic subsol spiritual, dau expresie în marile opere, acelor sentimente stranii și fascinante, care ne uimesc și ne vrăjesc în același timp. O viziune extraordinară, în care mitul existenței ne apare desvăluit de mister și ceață, descuie în sufletul nostru aspirații neimpărțășite. Te simți aproape de sensul vieții, de izvorul primordial din care tot ce viază își trage forțe creatoare. În această privință, iată câteva rânduri semnificative, scrise de pătrunzătorul cugetător Hyppolite Taine: „Operele literare cele mai profunde, manifestă caractere importante, forțele elementare, straturile adânci ale naturii omenestii. *Simți, cetindu-le, un fel de emoție măreață, de om introdus în taina lucrurilor, primit să contemple legile care cârmuesc sufletul, societatea și istoria*“.

Într-adevăr, ceea ce îndeamnă pe scriitor să exprime conținutul său spiritual, este un surplus de energie, *o svâcnire lăuntrică, în care parcă se topește viața întregii sale ființe*. Este șoapta inimii — bătrână ca veșnicia — în care tremură acorduri străvechi, melodii de mult încremenite, durerile și bucuriile străbunilor, din cenușa cărora au înflorit spinele și chiotele sufletului nostru. Prea plinul acestei inimi de artist, în care s'au fost strâns petalele de auroră și vis, de iubire și zâmbete, se vrea dăruit oamenilor, răsfrătat și îndrăgit în inimile lor. „Autorul simte — scrie minunatul John Ruskin — că în toată viața lui, aceasta e partea lui de cunoștință adevărată, ceea ce partea lui din lumina soarelui și soarta lui pe pământ, i-au îngăduit să pricăpă“.

Toate aceste tendințe și aspirații originare ale sufletului, în care ne e dat să simțim unduind sufletul zeității care rostuește tot și toate, constituiesc obiectivul cel mai de seamă al îndeletnicirii critice.

Iată, de pildă, o măiastră pagină din Knut Hamsun, în care cu o neîntrecută forță de sugestie, de glas și culoare acele tainice și dulci înfiorări, ce

ne învăluie binefăcător făptura, în mijlocul unui fermecător colț de natură. Sunt accente emoționante, în care prea plinul inimei sale fericite, se revarsă gălgăitor și pătimaș, ca într'o sonată de Beethoven, către Dumnezeuul tuturor tăcerilor, bucuriilor și durerilor și din milostivenia căruia s'a fost învrednicit sufletul omenesc să tresalte și să crească la orice atingere cu duhul necunoscutului: „Mă închin ție, întuneric și șoaptă a Domnului printre copaci, tu șoaptă dulce și pașnică a tăcerii care treci pe la urechile mele de pe frunzișul verde la frunzișul galben. Mă închin ție, glas al vieții, ce-l aud ca un bot care scurmă prin iarbă, ca pe un câine care scurmă prin țărăni! Mă închin ție, milostivă liniște a pământului, a stelelor, a cornului lunii, a lor și a tuturor!... Mulțumescu-ți ție, noapte singuratecă, pentru munți, pentru văjăitul besnei și al mării, care îmi svăcnește în inimă! Mulțumescu-ți pentru viața mea, pentru suflarea mea, pentru că te-ai îndurat să mă învrednicești să trăiesc astănoapte, mulțumescu-ți din adâncul inimei! Ascultați înspre răsărit și înspre apus, ascultați! Acela e veșnicul Dumnezeu! Această liniște care-mi șoptește la ureche, este sângele atotputernicei naturi, e Domnul care înfloară lumea și în acelaș timp și pe mine. O, martor fie-mi sufletul fără de moarte, pentru cât de tare sunt mulțumit că sunt eu acela care stă aci!... Mă chiamă vântul, și sufletul se înclină chemării, mă simt desprins din zămisirea mea, strâns la un piept nevăzut. Ochii mi se umplu de lacrimi: tremur – Dumnezeu e pe aproape și mă privește. Intorc capul, apăsarea străină a văzduhului se stinge, văd ceva ca spinarea unui duh, care pășește fără sgomot prin pădure...”

Ceeace interesează îndeosebi pe critic, este *atmosfera generală* a operei literare, *climatul ei caracteristic, armonia* pe care o realizează unitatea părților, *frumusețea și omenescul adevărului* care o însuflețește. Interesează deci *măsura în care sufletul omenesc, în ceeace are mai esențial și permanent este exprimat și adâncit.*

O problemă pe care a ridicat-o sbuciumul vieții moderne, este *răsfrângerea în artă și literatură a valorilor etice care exercită o acțiune mângâietoare asupra sufletelor greu încercate și chinuite*. Elementul fundamental al oricărei morale omenesti: *mila* despre care scepticul France spunea că este „însuși fondul țăgenilor”, cu surorile ei, iubirea, blândețea și compătımirea, fac parte constitutivă din ființa marilor opere literare și artistice contemporane. Tristul destin al omului pe pământ și asprele lui suferinți au găsit un puternic ecou în conștiințele superioare de pretutindeni.

Creația artistică modernă, are un conținut uman mult mai larg și mai adâncit, decât creația antică. Idealitatea sufletului și puritatea lui, sunt acum impregnate de greul durerii, al suferinței, al desna-dejdii. *Problema mântuirii sufletelor, ne apare astfel ca fiind o problemă prin excelență modernă, necunoscută de antichitatea greco-romană*. De aici și acest adevăr, lapidar cristalizat de d. Tudor Vianu: „Cine dorește să mântuiască pe om de soarta sa, de suferință și frământare, atacă puterea creatoare a culturii în temeliiile ei cele mai adânci”.

Pornind dela realitatea acestei chinuite sensibilități a zilelor noastre, marii scriitori au căutat să scoată la lumină elementul eroic, care zace în străfundurile celui mai umil suflet, acel spirit de jertfă și înțeleaptă resemnare care alcătuiește cea mai frumoasă podoabă a omului modern. Peste coroana de spini a fiecăruia, s'a căutat și se caută să se așterne nimbul acelei mulțimiri pe care numai lărgirea inimei și a spiritului ți-o poate da.

Privind problema din acest punct de vedere, putem spune că *a face critică literară, însemnează a desprinde din opera respectivă toate elementele care pot contribui la înfrumusețarea, îmbunătățirea și creșterea sufletului omenesc*. În acest sens a critica, trebuie să devie sinonim ca a crea, a desăvârși, a fericii.

TUDOSE DRACEA

CRONICA MĂRUNTĂ

Suntem numai pe jumătate de acord cu d. Ghiță Popescu care, în revista gălățeană „ORIZONTURI”, se ocupă pe larg și cu durere de soarta scriitorului român. Numai pe jumătate, pentru că „dușmanul” cu care d-sa vrea să încrucișeze spada, îi este și necunoscut, nu numai nevăzut. Domnul Ghiță Popescu, el însuși un scriitor de talent, nu se cunoaște pe sine, și deci nu-l cunoaște nici pe cel în apărarea căruia ia cuvântul, adică pe marele și sălbatecul dușman al scriitorului, care e însuși scriitorul! Nu facem o glumă afirmând acest lucru, ci subliniem

un adevăr asupra căruia îi atragem și d-sale atențiunea, și tuturor conștientilor care se gândesc uneori că lucrurile ar putea fi și altfel. Între cei șaptesprezece milioane de locuitori ai țării, noi nu avem nici un dușman, mai ales când mulți nici nu știu de existența noastră. În schimb existăm noi, scriitorii, și existăm mai ales, prin dușmănia noastră față de noi. La unii, dușmănia pornește dela lipsa lor de talent, la alții din lipsa de stăruință, iar la câțiva din conștiința genialității lor. Dar mai toți sunt dușmanii scriitorului prin diletantismul lor. Sunt duș-

mami și ai breslei, și ai contraților, și ai „unității de spirit” despre care pomenește confratele gălățean. Din cele patru păcate înșirate mai sus, firește că diletantismul este cel mai primejdios, pentru că dacă scriitorul român ar fi PROFESIONIST, ar ști cum să înfrunte și indiferența publicului, (inerentă față de cei care NU SE AFIRMĂ), și „dragostea de urs a editorilor”, și chiar inevitabila lor genialitate. Dar nu sunt profesioniști ci numai amatori. Iar de multe ori sunt și profitori. Scriu, adică, o carte sau două, dar prin aceasta nu urmăresc nici succesul literar, nici pe cel de librărie, ci pătrunderea în anumite sfere și obținerea unor situațiuni la care n'ar putea ajunge fără calitatea de scriitori.

Lucrul e foarte ușor de verificat, dacă-i privești pe „scriitorii” care prezidează destinele cărții și culturii românești. În toate locurile de frunte, în capul tuturor instituțiilor cu caracter educativ, la conducerea tuturor treburilor de propagandă culturală, unde se plătesc lefuri grase, n'au putut ajunge decât cei care au bătut marginile literaturii, cu scopul bine definit de a ajunge acolo. Lucrul a fost ușor, pentru că nu s'au împiedicat de nimeni. Scriitorul adevărat, adică acela care și-a scris paginile fără altă preocupare decât aceea de a le scrie bine, a rămas mai departe la masa lui, să scrie alte pagini, tot atât de strein de rosturile pe care le învârtesc ceilalți. În naivitatea, în curățenia lui sufletească, a crezut că nu-i frumos să se înghesuie, și că trebuie să aștepte SĂ FIE CEMAT! Și s'a pomenit adesea pus sub tutela unor „confrăți” care i-au furat munca, au băgat-o în „antologii” sau în manuale didactice, au semnat-o cu numele lor, au devenit, deci „autori” și s'au înfățișat ca atare, cerându-și locul de comandă, care li s'a dat. De ce să nu le ceară dacă n'are cine le cere, și de ce să nu li se dea, dacă acei cari le dau sunt tot atât de „intelectuali” ca și solicitanții? Cine s'a ridicat să semnaleze greșeala și să o lămurească? Nimeni! Scriitorul adevărat a continuat să scrie, sperând că odată și odată, se va gândi cineva la el și-l va chema. Dar minunea aceasta nu se întâmplă, iar el tace sau protestează timid la cafenea, unde nu-l aude nimeni. Iar din când în când, se plânge tot atât de timid, prin gazete, și aruncă vina pe cititori, pe editori, pe cei de sus, pe cei de jos, fără să-și dea seama că întreaga vină este a lui, și că el este dușmanul propriei lui vieți.

Când se decern în fiecare an câte două sau trei premii naționale, când Academia și Societatea Scriitorilor împart alte zeci de premii, când Fundațiile Regale tipăresc în condițiuni strălucite zeci și sute de cărți, când Societatea noastră este subvenționată cu milioane, când avem o Lună a Cărții, un Palat al Culturii, două cămine de odihnă, iar pe deasupra un Rege care a mers cu solicitudinea până acolo încât s'a înscris ca MEMBRU ACTIV printre noi,

cum ne mai putem gândi la o „dușmănie” în afară de a noastră? Scriitorii suferă, e drept, dar suferă numai din cauza lor. Le lipsește hârtia ieftină, tiparul, cerneala, controlul tiragiului, o lege clară și onestă a proprietății literare, le lipsește cultura, — de ce să n'o spunem? — și le lipsește înțelegerea exactă a rolului pe care-l au în societate. Toate acestea stau în puterea lor să le aibă. Devenind profesioniști, constituindu-se apoi într'o asociație de breaslă, alăturându-se, organizându-se și făcând abstracție de geniul lor inerent, ei trebuie ca mai întâi să-și afirme existența și apoi SĂ-ȘI IMPUNĂ DREPTURILE, formulate în spiritul celei mai perfecte cunoașteri A LOR și A CAUZEI LOR.

Scriitorii Români n'au răușit încă să se strângă într'un congres, să-și expună păsurile, să-și rânduiască un destin. Trăiesc răsleți, îndușmăniți, slăbiți în puterile lor de creație, până când vine Doamna Moarte să-i invite în împărăția ei veșnică!

Domnul G. Călinescu, este prin excelență acela ce se numește un om cult, adică un personaj care posedă un uimitor summum de cunoștințe... culese dela alții. N'are însă un fond propriu, n'are inspirație și nici putere de creație. Chiar când înființează o revistă, cum e „Jurnalul Literar” din Iași, domnia sa nu dovedește decât inteligență. Uită însă că oamenii, în imensa lor majoritate, sunt mai puțin deștepti decât domnia sa, și vrea cu tot dinadinsul să le dea o publicațiune de foarte aleasă ținută intelectuală, dar absolut inaccesibilă celor cărora pare a fi destinată. Revista apare săptămânal și costă 3 lei, deci e anume făcută pentru gloata tinerilor care nu-și pot permite să cumpere una mai scumpă.

Când spunem „tineri”, nu ne gândim numai la liceeni, și la studenți, ci și la acel imens rest de lume juvenilă care caută o cinstită, o conștiincioasă îndrumare literară, dar pe care nu o găsește în „Jurnalul” d-lui G. Călinescu, unde se lovește în plin de o pedanterie, de o prețiositate, de o lipsă de căldură sufletească, de care se sperie. „Jurnalul”, e o publicațiune de ȘTIINȚĂ literară, destul de contestabilă la o adică, și în tot cazul destul de indigestă pentru cei al căror stomac literar, ca să scriim ca d. Călinescu, nu s'a obișnuit încă să înghită atâta erudiție și atât savantlăc. O revistă literară SĂPTĂMĂNALĂ, trebuie să fie în primul rând populară, adică potrivită cu toate pungile și cu toate mințile. Principiile, criteriile, doctrinele, se discută în publicațiuni speciale, și se adresează unui public special. Păcatul tuturor oamenilor deștepti e acela de a crede că toată lumea e deșteaptă ca și ei, precum greșala tuturor profesorilor e de a cere elevilor să știe cât și ei.

Știutorul de carte nu-și poate închipui în ruptul capului cum pot fi oameni care să nu poată citi,

iar savantul, fie el arheolog sau critic literar, nu poate crede că ceea ce spune el poate fi luat drept bazaconie sau incoerență. Domnul G. Călinescu e și foarte deștept, și foarte învățat. Muncește enorm, scrie enorm, se agită enorm, tipărește enorm, și bănuim că suferă tot enorm de pe urma cititorilor care-l ocolesc. Dealtfel domnia sa le dă un perdat în „Jurnalul Literar” și-i gata să ceară închiderea tuturor chioșcurilor care nu-i vând proza, după cum gata e să ceară spânzurarea tuturor scriitorilor care au talent mai mult decât domnia sa. Dar sunt prea mulți!

S'a scris mult despre revistele de provincie și s'a glumit și mai mult pe șocoteala lor Scriitorii bucureșteni, nu-și pot aduce aminte că și ei sunt tot provinciali. Au uitat ei de satul în care s'au născut, și de prietenii pe care i-au avut acolo, și de școala la care au învățat, și de primele versuri însăilate pe un colț de bancă la liceul din Caracal sau la gimnaziul din Târgul Frumos. Au uitat de revistele trase la șapirograf, de ședințele din grădina publică, de discuțiile din bucătăria părinților, de consfăturile pe care le aveau cu profesorul de Română. Au uitat de toți și de toate, pentru că odată ajunși în Capitală, au simțit și razele nemuririi încununându-le fruntea! Uitând că tot bagajul lor e adus de-acolo, de unde au plecat, afectează față de cei rămași în provincie, un dispreț suveran. Tot ce vine de dincolo de Chitila sau Filaret, miroase, și poartă, mă rog, pecetia mediocrității!

Am văzut prin redacțiile revistelor zeci și sute de scriitori nedesfăcute, dar aruncate la coș, numai pentru că purtau ștampila oficiului Dorohoi sau Târgu-Jiu. Am auzit pe mulți foști elevi, care s'au dezvoltat sub supravegherea și dragostea profesorilor lor, și au dobândit dela ei primele cunoștințe ale versificației, și au obținut dela ei primele laude și primele îndemnuri, și de multe ori chiar recomandările cu care au venit în București, i-am auzit pe acești foști elevi vorbind de profesorii lor ca

despre niște „fosile”, ca despre niște inutilități sociale! Suflet de renegat, suflet de paricid, fostul provincial devine vrăjmașul cel mai înverșunat al locului din care a purces și al oamenilor de acolo.

Și totuși, ce formidabilă energie zace în această provincie hulită și disprețuită! Câtă erudiție ascund sertarele acelor „fosile” și cât talent colcăie în sufletul „rataților” ale căror scrisori lunecă, nedesfăcute, în coșul ilustrilor redacției din București!

Citiți cu băgare de seamă revistele provinciale. Citiți-le pe toate, și veți descoperi, în fiecare, un nume demn de reținut și de respectat. Veți citi nuvele și romane, piese de teatru și poezii, foarte deseori slabe, de multe ori bune, iar câteodată excepțional de bune. Veți descoperi, mormane întregi de cercetări științifice, de însemnări filologice, de observațiuni filosofice și de critici literare. Oamenii din provincie stau acasă, citesc și scriu nu dintr'un capriciu sau interes, ci dintr'o pasiune crescută în ambianța mării lor singurătăți. Ei văd frumosul în muncă și-l prețuiesc pentru valoarea lui intrinsecă, iar atunci când îl pot realiza cu propriile lor mâini, nu se gândesc să-l vândă pe bani, ci îl țin lângă inimă, ca pe un rod al ei.

Revistele de provincie n'or fi ele prea frumos tipărite, nici format prea mare n'or fi având. Inchid însă între paginile lor puține, tipărite prost și ne-subvenționate, o frenetică bătaie de aripi și o neostoită năzuință spre soare. Opera de artă, oricât ar părea ea de bucureșteană, nu are nimic viabil în ea, dacă nu se simte crescută pe hulitele meleaguri părăsite! Gândiți-vă la Sadoveanu, la Brătescu-Voinești, la Bassarabescu, la Elena Farago, la Calistrat Hogaș, la Bacovia, la Artur Gorovei. Toți au fost și au rămas provinciali, chiar dacă au venit la București. Ba ceva mai mult, unii n'au mai scris deloc după ce au părăsit provincia. Cine poate afirma că marele poet sau romancier de mâine, nu ne va veni din Drăgășanii lui Gib. Mihăescu, sau din Pașcanii lui Sadoveanu? Și cine poate răspunde dacă'n plicurile care lunecă nedesfăcute în coșul redacțiilor bucureștene, nu zace semnătura cine știe cărui mare talent necunoscut? G. M. V.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI:

- IULIAN PREDESCU : „Piatră de hotar”, Editura „Datina”, T. Severin.
- B. IORDAN și LUCIAN PREDESCU : „Caragiale”, Editura „Cugetarea”, București.
- CORNELIU MOLDOVANU : „Purgatoriul”, Roman, 2 vol. Editura „Naționala Ciornei”, București.
- VLADIMIR STREINU : „Pagini de critică literară”, Editura „Fundațiilor Regale”, București.
- LAZĂR BĂDESCU : „Magistrat”, Roman, Editura „Cartea Românească”, București.
- N. CARANDINO : „Darclée”, Editura „Cugetarea”, București.
- PERPESSICIUS : „Mențiuni critice”, „Editura Fundațiilor Regale”, București.
- GEORGETA MIRCEA CANCICOV : „Moldovenii”, Roman, Editura „Naționala Ciornei”, București.
- JOHN DRINKWATER : „Cromwell”, Traducere de Isaia Răcăciuni, Editura Librăriei „Principele Mircea”, București.

REDACȚIONALE

Atragem atențiunea d-lor autori, că ordinea în care se publică materialul, este impusă de necesitățile tehnice, așa că nu primează nici o preferință.

Toate manuscrisele, corespondența, cărțile destinate recenziilor, precum și publicațiunile care vor să facă schimb cu revista noastră, vor fi trimise Redacției, Str. Scarlat Vârnav No. 27, Constanța, pe numele d-lui Alex. Gherghel.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

CUPRINSUL :

N. OTTEȘCU	Sub două îndemnuri.
ALEX. GHERGHEL	Sonet.
VALERIAN PETRESCU	Heracleia.
GEORGE GREGORIAN	Cântul Grădinarului.
RADU RUCĂREANU	Constanța de acum 111 ani.
AL. POP. SCĂRIȘOREANU	Țarm.
EUGENIU V. HARALAMBIE	Un Institut de Studii Orientalistice.
ION LOLU	Mătăniile lui Hagi-Mursel.
N. SEVER CĂRPINIȘANU	Intre om și stil.
G. M. VLĂDESCU	Discursurile d-lui Armand Călinescu.
D. STOICESCU	Iubirei târzii
ȘERBAN BARIȚIU	Cronica Literară
D. OLARU	Noul Septembrie
TUĐOȘE DRACEA	Elemente de Critică Literară.

CRONICA MĂRUNTĂ

Soarta Scriitorului Român. „Jurnalul Literar”. Revistele de Provincie.